

RETURADRESSE
Det praktisk-teologiske seminar
Postboks 1075 Blindern
0316 Oslo

NYTT NORSK KIRKE BLAD

KJØR DEBATT!

Dette er en oppfordring til alle om å delta i NNKs debattforum slik at det mangfoldige spekteret av tro og meninger blir synliggjort. Alle innlegg vil bli redaksjonelt behandlet før en evt. publisering. De to neste dødlinjene er 31. august og 4. oktober. Max lengde: 8000 anslag. Send til: nytt-norsk-kirkeblad@teologi.uio.no

14. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN - BOTS- OG BØNNEDAG

5

2012

HEFTE FEM ÅRGANG FØRTI

INNHOOLD

LEDER:	
Forsoning	3
<i>Steinar Ims</i>	
MAGASINET:	
Kristi offer som evangelium	5
<i>Ådne Njå</i>	
<i>Hvis Jesus er svaret - hva er spørsmålet?</i>	12
<i>Åste Dokka</i>	
Forsoning og presters forkynnelse ved gravferd	18
<i>Bjarte Leer-Salvesen</i>	
GUDSTJENESTEFORBEREDELSE:	
Vingårdssøndag - 2. september	27
<i>Bettina Eckbo</i>	
15. søndag i treenighetstiden - 9. september	30
<i>Bjarte Leer-Salvesen</i>	
16. søndag i treenighetstiden - 16. september	33
<i>Jørund Midttun</i>	
17. søndag i treenighetstiden - 23. september	36
<i>Kenneth Hansen</i>	
Mikkelsmesse - 29. september	39
<i>Line Kvalvaag</i>	
18. søndag i treenighetstiden - 30. september	43
<i>Rolv Nøtvik Jakobsen</i>	
19. søndag i treenighetstiden - 7. oktober	47
<i>Elisabet Kjetilstad</i>	
20. søndag i treenighetstiden - 14. oktober	utgått
21. søndag i treenighetstiden - 21. oktober	utgått
Bots- og bønnedag - 28. oktober	51
<i>Halvor Moxnes</i>	
DEBATTFORUM	
22. juli og tekster med mening	54
<i>Hans Kristian Solbu</i>	

Nytt norsk kirkeblad blir utgitt av
Det praktisk-teologiske seminar

Redaksjon

Steinar Ims, Kjersti Østland Tveit, Jan
Christian Kielland, Beate Fagerli og
Anne Hilde Laland

Redaksjonssekretær

Thomas Ekeberg-Andersen
Ansvarlig redaktør Sivert Angel

Redaksjonens adresse

NNK, Det praktisk-teologiske seminar
PB 1075 Blindern
0316 Oslo

Epost-adresse

nytt-norsk-kirkeblad@teologi.uio.no

Internett

www.tf.uio.no/praktikum/nnk/

Grafisk design og sats Ekeberg-Andersen
Omslag Andreas Hilmo Grandy-Teig
Trykk Bedrifstrykkeriet AS

Satt med Minion Pro 10,6 / 13,5 pkt
Trykt på 170 / 100 gr CyclusPrint
100% resirkulert papir

ISSN 0800-1642

NYTT NORSK KIRKEBLAD

ABONNEMENT

Prisendring f.o.m. 01.01. 2011:
Ordinært: kr 250 (student og
honnør kr 125) og løper til det
sies opp skriftlig. Spørsmål kan
sendes på epost til nytt-norsk-
kirkeblad@teologi.uio.no

ANNONSERING

Annonser som ønskes rykket
inn i bladet sendes som ferdige
pdf- eller jpg-dokumenter til nytt-
norsk-kirkeblad@teologi.uio.no.
Annonsepriser:
1/4 side: kr 600
1/2 side: kr 1000
1/1 side: kr 1700

Nytt norsk kirkeblad er et folkekirkelig fagblad
som kommer ut med normalt åtte hefter i året.
Bladet henvender seg til prester, andre kirkelige
ansatte og lekfolk med interesse for kirke- og
gudstjenesteliv.

Nytt norsk kirkeblad viderefører tidsskriftet
Teologi for menigheten og inneholder:

- Tekster med impulser til kreativ omgang
med kirkeårets tekster og bevisst gudstjen-
estearbeid
- Magasindel/temanr: artikler med aktuelt
kirkestoff
- Debatter og omtaler
- Bokanmeldelser

INFORMASJON TIL SKRIBENTER

Redaksjonen mottar gjerne aktuelle tekster til publisering i bladet, i tillegg til de
tekstene vi ber om redaksjonelt. Her er noe nyttig informasjon for alle som forbereder
tekster til bladet:

LENGDE: ARTIKLER: 9000-16000 anslag (=tegn med mellomrom)

TEKSTGJENNOMGANG: 6000-9000 anslag

DEBATTINNLEGG: max. 8000 anslag

MANUS: Nytt Norsk Kirkeblad er ikke et vitenskapelig tidsskrift, derfor ber vi om å
unngå bruk av noter; kildehenvisninger og kommentarer bes inkludert i teksten; ikke
mer enn to overskriftsnivåer i teksten. Vi trykker skribentenes epost-adresse og still-
ing/titel, og ber derfor om at dette inkluderes nederst i teksten.

REDIGERING: Redaksjonen foretar språkvask og korrektur av alle bidrag. Ved behov
for større endringer i innsendte manus vil skribenten få beskjed og vi ønsker da en
dialog og samarbeid om videre tekstbearbeiding.

LEVERING: Vi ber om at manus leveres elektronisk til redaksjonens epost-adresse
eller direkte til redaksjonssekretær: thomas.ekebergandersen@gmail.com

NESTE TO DEADLINES: 31. august og 4. oktober

FORSONING

Forsoningslære. Objektiv, klassisk og subjektiv. Spekulativ? Teologisk humanisme som alternativ? Mange begreper svirrer rundt i luften når det er snakk om forsoningslære. Det er bare å skjerpe sine teologikunnskaper på vei inn i de dype betraktninger om forsoningslærens ulike aspekter. Her står mye på spill i parforholdet mellom død og synd - og deres forhold til vår klassiske lutherske rettferdig-gjørelseslære.

Forsoningslære tilhører ikke bare teologien. Både tenkning og forsøk på praksis har vært utprøvd i mange sammenhenger. I nyere tid har Karl Jaspers vært en viktig bidragsyter til tenkning om skyld og forsoning i forbindelse med tysk skyld etter andre verdenskrig i boken *Die Schuldfrage* fra 1946.

Oppgjør i praksis har vært utprøvd i kjølvannet av totalitære regimers overgrep særlig i Latin-Amerika på 80 og 90-tallet. På midten av 90-tallet gikk Sør-Afrika inn i en prosess rundt *The Truth and Reconciliation Commission*. Behovet for en slik kommisjon ble vektlagt av Sør-Afrikas NGO'er og av kirkene. Argumentet for opprettelse av kommisjonen var at sann forsoning ikke kan finne sted uten at overgrepene blir beskrevet og ofrenes historier blir hørt og anerkjent. Sannheten og rettferdigheten er frigjørende - og helende. Men i utgangspunktet var verken det tidligere apartheidregimet eller opposisjonen, deriblant ANC, egentlig så interessert i å rote opp i alt grumset fra tiden under apartheid. Alle parter fra konflikten hadde mye å skjule. Likefullt ble kommisjonen en realitet. Hvorvidt den lyktes med sitt arbeid for å skape forsoning er omstridt. Mange mener at kommisjonen fikk sine fullmakter kraftig innskrenket av sterke motkrefter. Andre steder har slike større forsoningsprosesser nærmest uteblitt. Behovet for å opprettholde orden og et minimum av livsgrunnlag - bygget på strukturer som tidligere har undertrykket - har vært større enn behovet for å la ofrene få oppreisning. Rwanda er et av mange slike tilfeller. Forsoning er et vanskelig felt å arbeide med i en brutal verden.

Forsoningslæren er (dessverre?) alltid aktuell. I dette nummeret av Nytt Norsk Kirkeblad er Helge Hognestads bidrag i NNK nr. 2, 2012, utgangspunkt for to av bidragene om forsoning. Hognestads har et svært positivt menneskesyn og ønsker å frigjøre potensialet i hvert enkelt menneske. Innsteget i forsoningslæren blir en annen enn den som er beskrevet innledningsvis. Men er det likevel berøringspunkter mellom de ulike innstegene? Hvilken forsoningslære gir mening for dagens mennesker i Norge? Har dette forandret seg opp gjennom historien, og står vi nå overfor et skille?

Forsoningslæren har også et mer praktisk og hverdagspreg for oss som arbeider i kirken. Hvordan arbeider vi f.eks. med forsoningslæren i vårt møte med sørgende i gravferd eller som del av forkynnelsen? Er «valget» av forsoningslære et redskap for best mulig sjelesorg?

Vi fikk 22. juli i fjor en kraftig påminnelse om syndens og ondskapens plass i verden og i Norge. En svært krevende test er hvordan vi forholder oss til terrorhandlingene. Dehumaniserer vi gjerningene, eller erkjenner vi vårt fellesmenneskelige potensiale for det onde - til og med i et så groteskt eksempel som 22. juli er? Og hvordan håndterer vi lysten til det onde i våre hjerter?

Jeg har fulgt med på Kristopher Schaus rettsnotater i Morgenbladet. Schau har blitt en spennende bidragsyter til kirkelige debatter gjennom sine programmer om dødssyndene og - ikke minst - gjennom sitt essay På vegne av venner (2009). Schau skal vi lytte til. Hans rettsnotater tar opp mange sårbare og vanskelige spørsmål, også knyttet opp til spørsmål om skyld og forsoning:

«Å finne en mening i dette her virker mer og mer umulig. 22/7 gir ingen mening overhodet. Kommer aldri til å gjøre det. Å finne noe konkret ved Behring Breivik selv som førte til terrorhandlingene virker også mer og mer usannsynlig etter hvert som rettssaken skrider frem. Til det er han, for å bruke hans egen betegnelse, så «avhumanisert» at å komme i kontakt med noe genuint i ham virker fåfengt. [...] Etter å gjort alt jeg kan for å finne grunner til hvordan han kunne bli denne personen, en mann som uten samvittighetskvaler utførte en avskyelig krigshandling i fredstid, er det bare én grunn som står tilbake som entydig og klar. Han er en manifestasjon av og en respons på det hatet vi selv har tillatt å formere seg der ute. En nordmann odlet frem av andre nordmenn. Feige, uvitende og paranoide nordmenn, som i mangel på problemer har prestert kunststykket å skape dem selv, inne i eget hode.»

(Fra «Rettsnotater», uke 7, 31.05.2012. <http://morgenbladet.no/sok?keys=schau>).

Idealsamfunnet lar seg kanskje ikke realisere. Til det sliter vi med for mye feighet, uvitenhet og paranoia. Men det er viktig å problematisere avstanden mellom ideal og virkelighet. Ikke bare er det viktig å skjerpe teologikunnskapene fra studiedagene i forhold til forsoningslæren. Det er strengt nødvendig. Dagens moralske pekefinger er herved blitt viftet med. Les og lær fra det følgende - og kjør debatt om forsoningslæren i kirken og teologien i dag!

Steinar Ims

KRISTI OFFER SOM EVANGELIUM

- Et forsvar for klassisk forsoningslære

Ådne Njå
Sogneprest, dr. theol.
adnenja@hotmail.com

I *Nytt Norsk Kirkeblad* (2/2012) tar Helge Hognestad til orde for at vi er ved å bevege oss inn i en ny æon. Fiskenes tidsalder er ved å ebbe ut og vannmannens tidsalder er ved å ta til. Det handler ikke lenger om synd, men om frihet. Jesus er ikke lenger løsepenge og sonoffer, men inspirator og veiviser til det kosmisk-guddommelige som finnes i menneskets innerste. Det som slår meg som mest problematisk med Hognestads kommentar er ikke det spekulativt-kosmologiske, som jeg faktisk opplever ganske forfriskende i en tid hvor teologien så lett moraliseres, men snarere den optimistisk grunntonen på menneskets rolle overfor Gud. Dersom vi skreller bort det kosmologiske, fremstår Hognestad i grunnen som en ganske alminnelig teolog i norsk

sammenheng, som nettopp vil erstatte, eller i alle fall moderere, en evangelisk-luthersk forsoningslære med teologisk humanisme. De er det mange av.

I forbindelse med liturgireformen ble en rekke temaer heftig diskutert. Slik jeg ser det treffer Merete Thomassen et viktig poeng når hun i *Nytt Norsk Kirkeblad* (5/2010) og i Bjerås-boken *Hun våget å gå foran* (2011) tar til orde for at den dypeste uenigheten egentlig handler om ulike forståelser av forsoningen – og da nærmere bestemt mellom klassisk og objektiv forsoningslære. Det tror jeg på mange måter hun har helt rett i, og jeg deler også fullt ut hennes ønske om å restituere den klassiske forsoningslæren. Spørsmålet er bare: Hva snakker vi egentlig om når vi med Aulén og Prenter snakker om «objektiv» og «klassisk» (eller «dramatisk») forsoningslære? Thomassen gir selv et bud på dette når hun i forbindelse med det opprinnelige liturgi-

forslaget av 2008 sier: «Den objektive forsoningslære, som i all hovedtrekk går ut på at Gud ofrer Jesus for å kjøpe mennesket fri fra syndens og djevelens makt, ble nedtonet til fordel for en klassisk forsoningslære, der fokuset ligger på at Gud ofret seg selv for å vinne over døden.» (Op. Cit. 2011, 295-296). Den grunnforståelsen av forsoningslærene som skisseres her er blitt ganske vanlig, men er den treffende? Den objektive forsoningslæren orienterer seg riktignok omkring synden, men betyr det at synden og djevelen forstås som makt som Gud frikjøper oss fra? Den klassiske forsoningslæren orienterer seg riktignok omkring døden, men betyr det at ikke syndens og djevelens makt regnes med? Hva betyr egentlig «synd», «død» og «forsoning» i de to forsoningslærene?

Anselm (1033-1109) er den som kanskje tydeligst har skissert grunntrekkene i den objektive forsoningslæren – nemlig i skriftet *Cur Deus Homo*. Anselm tar her avstand fra oldkirkens dramatisk-dualistiske og etter hans mening «primitive» tanke om at forsoningen skulle dreie seg om at Gud i og med Kristi død overvant djevelens makt. Forsoning er ikke seier over onde makter, men tilgivelse av menneskets synd. Derfor er heller ikke synden en kosmisk makt, men snarere menneskets ulydighet overfor Gud og hans lov. Også gudsbildet hos Anselm er fornuftig og temmelig udramatisk. Han er ikke en vred og lunefull gud som trenger blod

for å tilfredsstilles, men den Gud som opprettholder en fornuftig rettsorden. Men nettopp derfor må det syndige menneske dømmes ut av forholdet til Gud, for til og med den minste synd er i møte med den allmektige skaper uendelig stor. Heller ikke et perfekt menneske – om det fantes – vil kunne gi Gud det som skal til for å gjenopprette gudsforholdet, for ærekrenkelsen som påføres Gud ved uretten gjør at det må gis «mer» enn det mennesket er i stand til å gi (da jo alt mennesket er og har allerede tilhører Gud). Derfor trengs et gudmenneske som frivillig kan gi seg selv til Gud i menneskets sted og som dermed kan gi Gud den tilstrekkelige satisfaksjon. Forsoningen fullendes ved at det selvopoffrende gudmennesket rimelig nok mottar en belønning fra Gud som han gir videre til det syndige menneske – og på den måten kan også mennesket fortjene tilgivelsen og frelsen.

Når det er umulig for lutherdommen å anerkjenne den objektive forsoningslæren er det ikke fordi djevelen, synden og Guds vrede skulle være overbetont. Djevelen og synden – forstått som makt, spiller praktisk talt ingen rolle i denne tenkningen. Og det er ikke Gud som ofrer Kristus for å befri mennesket fra det onde, men Kristus som ofrer seg selv for Gud for å la menneskene fortjene gudsforholdet. Løsepengemetaforen er ikke rettet fra Gud/Kristus til djevelen (som var vanlig i oldkirken), men fra Kristus til Gud. Derav ordet «objek-

ativ» – som sikter til at Gud (Faderen) er objektet for forsoningen. Dermed blir det tydelig at grunnproblemet ved den objektive forsoningslæren er det meritoriske grunnparadigmet som alt er satt inn i – og som er uforenlig med evangelisk-luthersk rettferdiggjørelseslære. Hos Anselm er forsoning ikke Guds evangeliske gjerning overfor mennesket, men menneskelig fortjeneste overfor Gud. At han fastholder at det er *gudmennesket* som yter satisfaksjonen bryter egentlig ikke med dette meritoriske systemet, da det er i menneskets sted – og som *menneske* satisfaksjonen ytes. Det er et lovisk grunntrekk ved den objektive forsoningslæren som umulig kan kombineres med luthersk nådeforståelse – enten satisfaksjonen og den formidlede belønningen fokuseres omkring Kristi død (jfr. en del romersk messeofferlære) eller hele hans liv i lydighet (jfr. en del reformert, luthersk-ortodoks og pietistisk kristendom).

Hva så med den «klassiske/dramatiske forsoningslæren»? Thomassen sier om denne at «fokuset ligger på at Gud ofret seg selv for å vinne over døden.» (op. cit. 2011, s. 296). Det er riktig at døden er sentral for de oldkirkelige teologene, men da ikke kun forstått som et naturfenomen, men som en ond makt i samspill med andre onde makter – synden og djevelen. Og synden er videre ikke bare ytre makt, men også menneskelig skyld – og det er dette siste som er bakgrunnen for forsoningen.

Athanasius sier i *De Incarnatione Verbi*: «Vår skyld ga anledning til Hans nedstigning [...] Menneskene vendte seg bort fra de evige ting og vendte seg, etter Djevelens råd, til de ting som er forgjengelige. Dermed ble de selv årsak til forgjengeligheten i døden.» Så er heller ikke døden kun en ond makt, men også Guds dom over menneskene som i ulydighet vendte seg bort fra Gud («Du skal dø hvis du spiser av...»). Tanken hos Athanasius er slik: På grunn av sin sannferdighet og ære måtte Gud ved sin lov la mennesket dø, men på grunn av sin godhet og menneskekjærlighet måtte Gud ved sin nåde bevirke forsoningen. Forsoning i oldkirkelig forstand – og jeg mener også i bibelsk forstand, er at Guds Logos ved sin inkarnasjon og død stiger ned i de onde makters vold for, ved sin oppstandelse, å beseire dem og dermed åpne tilgivelsens og befrielsens mulighet.

Ofte kan man få inntrykk av at offerspråket hører mer hjemme i den objektive forsoningslærens juridiske kontekst enn i den klassiske forsoningslærens dynamiske kontekst. Det er ikke riktig. De oldkirkelige teologer er helt fortrolige med offerspråk, men de legger noe annet i det enn Anselm. I *De Incarnatione Verbi* sier Athanasius: «Han frembar det plettfriske legeme han hadde antatt som et offer, og døden ble tilintetgjort bort fra alle de legemer som ligner hans i og med dette stedfortredende offer. Fordi Guds ord er over alle, har Ordet, da det frembar sitt

eget tempel – sitt legeme eller redskap – som løsepenge for alle, fullt ut betalt for alle i døden.» Forsoningen er her ikke (gud)menneskets satisfactoriske gjerning overfor en ærekrenket gud, men Sønnens kjærlighetshandling overfor menneskene og takksigelseshandling overfor Faderen. Offer betyr ikke selvutsluttende død, men selvhengivende tjeneste gjennom liv, død og oppstandelse. Soning dreier seg ikke om å gi Gud tilfredsstillelse, men at Sønnen sammen med menneskene soner døden som Guds dom. «Kristi blod» sikter ikke til noe satisfactorisk, men til Sønnens solidaritet i døden og Hans livskraft i oppstandelsen. Stedfortredelse betyr ikke meritorisk «i stedet for», men solidarisk «i vårt sted og sammen med». Løsepengemetaforen sikter ikke til en godtgjørende betaling til Faderen, men til Guds/Kristi betaling til de onde makter som holder mennesket bundet – altså som bilde på hvor mye det koster Den treenige Gud å frelse menneskene.

Luthersk forsoningslære har, som Aulén og Prenter med rette fastholder, klassisk struktur – og radikaliserer endog denne med å legge til Guds vrede og Guds lov til de makter mennesket befris fra. Språklig kan Luther i sin tale om forsoningen minne mer om Anselm enn f.eks. Athanasius, men ser man nærmere etter er det klart at den meritoriske grunnstrukturen i den objektive forsoningslære er ham helt fremmed. Forsoningen er ikke menneskelig gjerning overfor Gud, men Guds evange-

liske gjerning overfor menneskene – i kamp mot syndens, dødens og djevelens makt. For å fastholde forsoningens evangeliske struktur fastholder Luther på det strengeste dødens uløselige bundethet til synden. Hvis man løsriver dødsbegrepet fra syndsbegrepet (både som skyld og makt), slik det er blitt vanlig hos kritikere av objektiv forsoningslære, står man i virkeligheten i fare for å overgå Anselm i det som er hans grunnproblem – nemlig en meritorisk soteriologi. For man står da i fare for å nedtone klassisk forsoningslære til fordel for sentrale trekk ved det vi kaller «subjektiv forløsningslære». Denne læren, slik vi kjenner den hos Abelard, liberalteologene og i nyere humanistisk og delvis også pietistisk teologi, tar ikke utgangspunkt i hamartiologien og nådeteologien, men at det skapte mennesket formes og frigjøres i lys av Guds kjærlighet. Dette optimistiske synet på menneskets uskyld overfor Gud er uforenlig med luthersk rettferdiggjørelseslære – hvor mennesket i seg selv, også den troende, er synder. Mitt inntrykk er at oppgjør med objektiv forsoningslære og forsvar for klassisk forsoningslære i vestkirkelig kontekst ofte ender med en semi-variant av klassisk forsoningslære som har subjektiv forløsningslære sitt sentrum.

Et luthersk-radikalt syn på synden kunne i moderne ører høres temmelig negativt ut på skapelsens og menneskelivets vegne. Det er ikke tilfellet. Tvert imot har lutherdommen et svært

positivt syn på skapelsen – noe som ikke minst gjør seg gjeldende i skandinaviske-luthersk tradisjon (Løgstrup, Prenter, Wingren osv.). Men samtidig fastholdes altså syndens radikalitet. Dette dobbeltperspektivet har sitt antropologiske korrelat ved at det må skjelnes mellom menneskets skapelse og dets synd. Prenter skjelner mellom menneskets «natur» (egenskaper) – som ikke er ødelagt i syndefallet, og menneskets «person» (gudsrelasjonalt) – som er forvrent i fallet. Løgstrup på sin side snakker om «menneskelivets godhet» og «menneskets ondskap». Uansett er det her klart at synden ikke forstås som en korrupsjon av «naturen» – som i andre tradisjoner, men som den uforklarlige motvilje mot å gi Gud æren for skapningens godhet – med den følge at man i selvrettferdighet overser både skapelsen og nåden. Når ikke så rent få ser ut til å ville fremheve skapelsens positive betydning ved å avradikaliserer synden, snus det hele på hode. Kun ved en radikal syndserkjennelse kan skapelsen fremstå som Guds gode gave og ikke vårt verk, og kun ved en radikal syndserkjennelse kan nåden og fiendekjærligheten springe frem. Syndsbekjennelse er etter sitt vesen takksigelse til Gud og solidaritet med medskapningen – inkludert fienden. Å ville tale i mindre radikale termer om synd og forsoning kan virke både humant og omsorgsfullt – i alle fall på humanistiske og pietistiske premisser, men er i bunn og grunn en nådeløs tale.

At forholdet mellom skyld og død henger uløselig sammen i klassisk forsoningslære betyr ikke at syndserkjennelsen må ta den form den som regel har fått i vestkirken. Man skal ikke lese mye oldkirkelig og østkirkelig teologi – eller Grundtvig, for den saks skyld, for å se at man nettopp når det gjelder syndsforståelsen befinner seg i helt andre språkunivers enn hos reformatorene. Er det så likevel ikke noe overdrevent i lutherdommens tale om synden? Dette er et komplisert spørsmål som jeg ikke kan tematisere her. Kun et par korte bemerkninger. Det er vanskelig å se hvordan soteriologien i vår pelagiansk-augustinske og vestlig-antroposentriske kulturtradisjon kan formuleres uten et sterkt syndsbegrep. Når «subjektivitet» og «mennesket i seg selv» er temaet, kan soteriologien ikke klare seg uten formuleringen «mennesket er fullt ut synder overfor Gud». Man kan imidlertid godt tenke seg at den kristne eksistens kan ta andre former (med tilsvarende andre språkunivers) i kulturer som er mindre antroposentriske, slik tilfellet har vært i oldkirken og østkirken. Det interessante i så måte er at enkelte lutherske teologer (f.eks. Løgstrup) opererer med et så radikalt syndsbegrep og tilsvarende radikalt-panenteistisk skapelsesbegrep at den moderne antroposentrismen langt på vei oppløses i en metafysisk energitenkning som godt kan kommunisere med østkirkelig tradisjon. Hvis denne type metafysikk slår gjennom som kulturell

eksistens bør trolig forsoningslæren omformuleres, blant annet fordi troens syndserkjennelse da ikke lenger ytrer seg primært som selvsentrisk syndsbe-kjennelse, men som selvglemmende takksigelse.

Merete Thomassen er ikke alene på PTS om å problematisere det hun mener er objektiv forsoningslære (som egentlig er en løserevet del av klassiske forsoningslære). Noe lignende skjer i rektor Geir Hellemos artikkel «En siste kommentar» i *Nytt Norsk Kirkeblad* 5/2010. I denne artikkelen synes Hellemo å mene at det siste liturgifor-slaget (2010) i større grad representerer objektiv forsoningslære enn det opprin-nelige 2008-forslaget. Og generelt kan det se ut til at han mener at offerspråk generelt har mer å gjøre med den objek-tive forsoningslæren enn den klassiske. Hellemo var i 2008-forslaget skeptisk til tilsigelsesordenes «som han gav til soning for våre synder», og han stiller seg skeptisk til noen av endringene som er skjedd i eukjaristibønn A og C. Uttrykket «din Sønnns fullbrakte offer» er tatt inn, og det snakkes om at Kristus kjøper oss fri, og at Gud ved Kristi død på korset forsoner alt med seg. Dette, sammen med at klare frigjøringsas-pekter ved Jesu liv er tatt ut, gjør at Hellemo mener hele bønn C omstøpes til å bli en forsoningsbønn med «repe-terende henvisninger til den objektive forsoningslæren». Denne konklusjonen er pussig med tanke på at ingen av for-muleringene, rett forstått, er fremmed

for klassisk forsoningslære – selv ikke den om at Gud ved Kristi kors forsoner verden med seg. Her fastholdes nettopp Gud som subjektet for forsoningen, og oppstandelsen nevnes like etterpå som den hendelse hvor Gud endelig besei-erer døden. At man foretrekker et annet og mer variert språk enn offerspråk er selvsagt betimelig, men dét er et annet tema enn hvilken forsoningslære man representerer.

Jeg var en av de mange som var svært kritisk til liturgiforslaget fra 2008. Bakgrunnen var aldri at jeg på noen måte har sans for objektiv forsonings-lære, men tvert imot at jeg i det opp-rinnelige forslaget så en tendens til å nedtone luthersk rettferdiggjørelseslære og klassisk forsoningslære til fordel for en type subjektiv forløsningslære (forkledd som klassisk forsoningslære) som ville gå Anselm en høy gang i gjer-ningsrettferdighet. Messeoffer er ille, men humanisme er verre. Avlatshandel er ille, men nykapitalisme er verre. Det er stusselig å se at motreformasjonen langt på vei har seiret i Den norske kirke – men da i en humanistisk og ny-pietistisk skikkelse. Man vil åpenbart ta et oppgjør med nedtrykkende pietisme, men viser seg i bunn og grunn som pietismens ektefødte barn – dog i en noe mer livsbejaende utgave. Mon tro om ikke Thomassen og Hellemo delvis er enig med meg i dette...? Men da er det viktig ikke bare å ta et oppgjør med objektiv forsoningslære, men også med den subjektive – ikke minst når denne

er forkledd som, eller i det minste blandet sammen med, klassisk forsoningslære. For lutherdommen står det klart: Kristi offer er Guds evangelium, ikke menneskelig gjerning. Forsoningen er Guds verk alene. Derfor kan man ikke redde verken skapelsen eller evangeliet ved å slå litt av på synden, men kun ved å fastholde en radikal hamartiologi – gjerne med tilhørende offerteologi. Når nåden forstås som ufortjent gudsrelasjonalt og ikke som besittelse, kan det vel knapt tenkes en skjønnere respons på denne gaven enn å lovprise Gud med syndsbekjennelsen, takke for Kristi fullbrakte offer og i sakramentet ydmykt skue Guds Lam som bærer verdens synd.

Tilbake til Helge Hognestad – som utløste den lenge undertrykte lysten til å skrive noen ord om forsoningens og syndsbekjennelsens skjønnhet. Når man eksistensielt og teologisk knyt-

ter seg til grunntrekkene i en luthersk og oldkirkelig forståelse av skapelse og frelse, er det klart at hans univers blir alt annet enn skjønt, selv om det er tegnet i lyse farver. Tvert imot er det et verdensfjernt så vel som et nådeløst drag over hvert ord i hans milde tekst. I møte med den motreformatoriske tendensen i Den norske kirke er det likevel noe befriende i å lese Hognestads spekulative teologi. Han deler riktignok humanismens og pietismens innkrøkede underkjennelse av syndens radikalitet – og har tilhørende store tanker om menneskets rolle overfor Gud, men tenkningen hans er i alle fall ikke preget av samme aktivitetstyranni som er blitt vanlig i Den norske kirke. Dessuten er religiøs «fantasy» både artigere og mer kommunikativt med klassisk teologi enn all verdens moralisme og idealisme.

HVIS JESUS ER SVARET – HVA ER SPØRSMÅLET?

Om forsoning, synd og teologisk antropologi etter Hognestad

Åste Dokka
Stipendiat, TF
aste.dokka@teologi.uio.no

Hva er god dogmatikk? Hva er riktig teologi? Det svares sjelden direkte på spørsmålene, men innbakt i dogmatikken ligger det mange kriterier for hva som er god teologi. To av dem kan vi eksplisittere her: Dogmatikken må være *sann*, og den må være relevant. For å avgjøre om dogmatikken er sann og relevant, må vi teste den mot tradisjonsmangfoldet såvel som vår egen opplevelse av dens sannhet og relevans. Sier dogmatikken noe som gir gjenklang i mitt og andres liv? Kan jeg bruke disse ordene til å tolke tilværelsen? Må jeg gjøre vold på min egen virkelighetsoppfatning dersom jeg bruker dogmatikken som tolkningsnøkkel til det å leve i 2012? Kan jeg gjenkjenne dette som kristendom?

Det kan synes som at dogmatikkens vedvarende krise sirkler rundt de to spørsmålene om sannhet og relevans. Løsningen på krisen avhenger av teologenes evne til å bruke ord og forestillinger som gjør at en vanlig, kristelig

innstilt person vil kunne svare ja på begge spørsmålene; ja, dette er sant, og ja, det er også relevant. Dersom den vanlige personen må svare nei på spørsmålene, også etter å ha tenkt seg om, kan det enten være noe galt med dogmatikken, eller med personen, eller begge deler. Som teologer er det bare det første vi kan gjøre noe med. Og jeg synes vi bør forsøke å rette fokus mot nettopp å gjøre trosutsagn plausible for nåtidsmennesket.

Helge Hognestad gjør stadig vekk en innsats for å si noe relevant og sant, fordi han opplever at mer klassisk orientert dogmatikk ikke gjør det. Enhver som forsøker å rehabilitere kristen tro for vår tid bør møtes med applaus, og deretter interesserte spørsmål og eventuelle motforestillinger. På samme måte som at ikke alt som er gammelt er god teologi, er heller ikke alt nytt det. I NNK-hefte 2/2012 bruker Hognestad den nye bibeloversettelsen som utgangspunkt for en fornyelse av talen om Jesus som forsoner, eller snarere en avlysning av denne talen. Jeg har ikke kompetanse til å avgjøre om det er Hognestad eller Bibelselskapet som

bør vinne konkurransen om den beste oversettelsen, og skal la det spørsmålet passere videre. Men jeg er interessert i konsekvensene Hognestad trekker av det aktuelle bibelverset (Mark 3, 28-30). Han synes å mene at vi, siden vi er utgått fra den romersk-katolske kirke, bærer med oss et skyld/forsoningskompleks fordi det var romerne som drepte Jesus, og at vår teologi tvangsmessig er preget av dette. Nå er tida kommet for å la de teologiske tvangstankene om synd ligge, og gå oppreiste ut i verden. Da kommer Jesus til sin rett, som inspirator og læremester.

Dersom jeg har forstått Hognestad etter intensjonen, er dogmet om Jesus som forsoner utdatert. Vi trenger ingen forsoning, og Jesus kan innta andre funksjoner overfor mennesket. Min tolkning er at Hognestad ikke kan finne formuleringer av korshendelsen som tilfredsstillende sannhetskriteriet og relevanskriteriet, og at han derfor heller snur seg mot Jesus som forbilde og opplyst. Menneskeheten trenger ikke forsoning, for vi er ikke syndige.

SYND OG FORSONING – ET FORSØK PÅ NYTT SPRÅK

Tematikken er i tiden: Seinest i påsken kunne A-magasinet fortelle oss at kristne ikke lenger oppfatter synd som et relevant begrep. Forkynnelsen i Den norske kirke adresserer i liten grad mennesket som synder, og korshendelsen utlegges stadig sjeldnere som at Jesus døde for våre synder. Ikke bare

det vanlige mennesket, men også teologen har lagt fra seg begrepene synd og forsoning, og forsøker å finne nye ord. Den amerikanske teologen Serene Jones gjør i boka *Trauma and Grace* et livsnært og spennende forsøk på å nytolke forsoningen. Det antatt universelle religiøse subjektet – synderen – og det antatt universelle problemet – synden, løses tradisjonelt av forsoningen på korset. I dette teologiske komplekset lanserer Jones en ny terminologi, der menneskets problem er *trauma* (på norsk traume).¹ *Traume* er et bredt begrep, og Jones viser hvordan det fanger inn et stort spekter av menneskelig erfaring. Jones sannsynliggjør også Gud (og kirka) som den store helbreder, som kan lindre og trøste, og med sine sterke fortellinger om (Jesu) liv og død nå inn bak i oss et sted, for å løse opp i det som har knyttet seg hos den enkelte.

Jones' forsøk er godt, og gir et nyttig eksempel på at fortellingene om Jesu korsdød fortsatt kan skape mening for mennesket. Det finnes fortsatt en drøss av brennende spørsmål som Jesus kan besvare, ikke bare intellektuelt, men også eksistensielt og helende. Jones teologi støter likevel på det samme problemet som all teologi som forsøker å si noe allment: Begrepene er for små til å favne alles erfaring. Jones' poenget er muligens *sanne*, men for meg er de ikke *relevante*. For i min livserfaring finnes det faktisk ingen ting som kan rubriseres under kategorien traume, med mindre man gjør alvorlig vold på

kategorien – noe som i så fall ville være en stor synd mot dem som faktisk lever i og med traumer de fleste av oss privilegerte ikke kan forestille oss. Dessuten retter hun i liten grad søkelyset mot dem som står på andre sida av den traumeinduserende uretten: Hva kan Jesus hjelpe meg med når det er jeg som har utsatt andre for traumer? Min vurdering av Jones er at hun gir et tiltrengt og verdifullt bidrag til fortolkningen av Jesus som frelser, men at hennes teologi beriker framfor å erstatte komplekset synd-forsoning.

Å SKIFTE UT DOGMATIKKEN

Kanskje er talen om synd blitt tonet ned i Norge, men fortellingene om Jesus på korset lever i beste velgående, og dramaet blir gjenoppsatt i alle landets kirker hver påske (og i og for seg hver søndag). Fortellingenes styrke er ubestridt, det er *fortolkningen* av dem vi jobber med og stanger mot. Jeg er to hakk mindre overbevist enn Hognestad og ett hakk mindre overbevist enn Jones om omlegginga av teologien på dette punktet. Mens Jones beholder fortellingene og nyfortolker dem, ønsker Hognestad å forlate dem helt og holdent.² I begge tilfeller forlattes tradisjonell teologisk terminologi.

Personlig synes jeg det er uproblematisk å bytte ut gammel dogmatikk. Virkeligheten forandrer seg, og språket forandrer seg, og dermed bør vi ikke være redde for å la teologien ta del i den stadige evolusjonen av verden.³ Men

jeg tenker at vi må ta på alvor at gammel dogmatikk faktisk er forsøk på å si noe viktig, på å beskrive virkeligheten. Dersom vi kaster de gamle modellene og ordene over bord, *må vi stille opp noe bedre*. Vi kan godt restarte dogmatikken, men da må vi gi nye og gjenomreflekterte bud på hvordan tingene henger sammen for oss. Når den gamle beskrivelsen er blitt for gammel, hva skal jeg da bruke til å beskrive eksistensen? Jeg har allerede gitt min vurdering av Jones forsøk. Og jeg kan ikke se at Hognestads Jesus klarer å svare på menneskehetens spørsmål. Faktisk ser jeg ikke at Hognestad i det hele tatt ser noe annet problem hos mennesket enn at vi er fanget i romerkirkens tvangstanker om synd.

HVIS JESUS ER SVARET, HVA ER SPØRSMÅLET?

Jeg er av dem som mener Jesus er svaret, og at det dermed finnes et spørsmål, at det eksisterer noe som Jesus kan hjelpe oss ut av. Dette noe har tradisjonelt vært kalt synd. Og jeg synes synd fortsatt er et relevant begrep. Synd fortolker jeg som det som mangler på at alt er såre vel. Det er ikke en etisk kategori, men en mye mer omgripende forestilling som innebefatter mellommenneskelige, eksistensielle, religiøse, politiske, samfunnsmessige, klimatiske og etiske dimensjoner. Oppsummert med Wingrens ord: *synd er døden og destruksjonskreftene*. At verden står til knes i problemer bør være åpenbart

for alle som har øyne. Synd er avstanden mellom realitet og utopi. At kristentroen bærer en visjon om en tilværelse uten sorg eller skrik eller smerte, og forsøker å realisere denne visjonen, innebærer også at vi må ha et språk for det som ligger mellom oss og fullkommenheten. En stor fortjeneste med syndsbegrepet er at det er mulig å forstå seg selv som både utsatt for urett, og medskyldig i urett, både som individuelt ansvarlig for det som har gått galt og kollektivt fanget i systemer som opprettholder det som er galt, slik at det både kan gå utover meg, og gå utover andre. Jeg kan inneha alle posisjoner i syndslandskapet samtidig, uten at begrepet mister mening. Jeg er både synder og syndet mot, både ansvarlig og fanget, både en som nyter godt av og en som brytes ned av.

Dessverre har vår kirkes tale om synd i stor grad fokusert på det individuelle menneskets etiske utilstrekkelighet, og dermed har forsoningen også blitt tilsvarende redusert. Når synd betyr det samme som i Den norske kirkes forskjellige syndsbeckjennesler, og forsoning det samme som absolsusjon, blir syndsbegrepets tyngdepunkt så forskjøvet at det ikke lenger taler til oss. For at syndsbegrepet skal oppleves som relevant og sant må det rehabiliteres for vår tid, slik at det blir merkelappen på det som faktisk oppleves som dypt problematisk, og ikke på for eksempel banning. Dersom Kirka ikke klarer å fornye talen sin om synd, men enten

velger å forstumme eller tviholde på Høymessas hamartologi, kommer livstolkninga til å foregå et annet sted enn i kirka, i et annet språk enn det religiøse. Kanskje Jesu teologiske betydning etterhvert også vil tømmes.

Jeg tror fullt og fast på at verden og mennesket er låst i et nettverk av synd og skyld, som er en del av vilkårene for å leve som menneske på jorda. Vi er ikke onde, vi er ikke degenererte, men vi er heller ikke fullkomne eller kun gode eller guddommelige i oss selv. Vi er rett og slett gudbilledlike, men født inn i menneskeslektens synd og skyld. Dette er en realistisk teologisk antropologi, som verken forskjøner eller svartmaler hva det vil si å være menneske.

REKAPITULASJONENS ANTROPOLOGI

Jeg jobber med kirkefaderen Irenaeus av Lyon og antropologien i hans frelseslære, *rekapitulasjonen*. Det som skjer i frelsen er en tilbakevendelse til og en fullkommengjørelse av skaperverket. I frelsen blir vi dem Gud skapte oss til å være. I følge Irenaeus var Adam og Eva ikke voksne da de ble skapt, men barn, i konkret og overført betydning. Et barn bærer i seg en bestemmelse til å bli voksen, og på samme måte bar Adam i seg bestemmelsen til å bli Gud lik. Gudbilledligheten er et mål, som ble nedlagt i Adam som en mulighet og bestemmelse, ikke enda som en full realitet. Adam ble imidlertid hindret i sin vekst mot gudbilledlighet da han var

ulydig. Evnen til å vokse mot Gud ble ikke *skadet* i syndefallet, kun prosessen fram mot målet ble hindret.

Det er nettopp i denne dobbeltheten – at mennesket på den ene sida er skapt til gudbilledlighet, til fullkommenhet, men på den andre er et barn og ikke har realisert hele sin gudbilledlighet – at Ireneus' tale om frelsen kommer inn. For i og med inkarnasjonen kan Adam igjen vokse til det han var skapt til å være. Frelsen er ikke noe radikalt nytt, annerledes og særskilt i forhold til skapelsen, men en fullkommengjøring av skapelsen, en tilbakevendelse til tilstanden i Edens hage, urtilstanden. Frelsesplanen er med andre ord vanskelig å skille fra skapelsesplanen: Historien har én bevegelse, Guds handling med mennesket i skapelse og frelse er den samme. Som Ireneus selv skriver:

”Det som dør, er ikke noe annet enn det som gjøres levende. Det svarer til at det som går tapt, ikke er noe annet enn det som finnes igjen. Det lammet som var kommet bort, var det samme som det Herren fant da han gikk ut for å finne det.”⁴

Det frelste mennesket er ikke noe annet enn det skapte mennesket, fullmodnet. Å være fullkommen, å være gudelig, er å bli seg selv.

Mennesket er altså gudbilledlikt, men umodent i sin realisering av det. Jeg tror at et slikt dobbelt, ireneisk menneskesyn kan trues fra to kanter. For det første, fra dem som mener at

mennesket ikke kan være gudbilledlikt: Klodens sørgelige tilstand og vår blodige historie viser at den makt og posisjon mennesket har i skaperverket, har det gitt seg selv. Er det noe mennesket *ikke* har vist seg som, så er det gudbilledlikt. Ville det kanskje være riktigere å si at i stedet for gudbilledlikt, er mennesket kun en del av det hele, likestilt med dyrene og annet liv? Bør vi kanskje være mer nøkterne på vegne av den teologiske antropologi? Den andre trusselen kommer fra den andre sida, og fra indrekirkelig hold. Det er nemlig også mange som vegrer seg for å påpeke at mennesket ikke bare er gudbilledlikt, men også umodent, eller for å bruke det lutherske ordet: syndig. Mennesket skal først og fremst bekreftes, løftes fram som en del av Guds gode skaperverk, og helst ikke fortelles at det har noe å stå til rette for. Derfor vil mange ha ut syndsbejennelsen av gudstjenesten. Den bidrar til å trykke mennesket ned.

Jeg tror begge disse standpunktene er en reduksjon av den kristne antropologien. Ingen av dem klarer å fange opp menneskets dobbeltrolle i skaperverket: På den ene sida gudbilledligheten, som gir frihet og makt og mulighet til å råde vel over skaperverket. På den andre sida umodenheten, ufullkommenheten, som gjør at vi realiserer destruksjonen snarere enn skaperdrømmen, eller om du vil: Synden og behovet for forsoning. Denne dobbeltposisjonen springer ut av det samme faktum: At mennesket har makt, frihet og ansvar.

Og at mennesket *har* makt, frihet og ansvar, kan bekreftes ved ren observasjon. Spørsmålet er hvordan vi forvalter dette, til gode for oss selv, hverandre og verden, eller til destruksjon.

Nettopp dobbelheten i forståelsen av mennesket, er Ireneaus' styrke. Jeg ser en klar forbindelseslinje fra den første, skjebnesvangre eplemakinga i hagen og den umodne skapelsen og til dagens spising av forbuden frukt, til alt det vi kan liste opp av urettferdighet, grusomheter og hverdagsfæle ting. Snarere enn å kalle på en annen forståelse av mennesket, en annen teologisk antropologi som ikke har rom for syndsbegrepet, kaller tingenes tilstand oss til en besinnelse på hvilket ansvar det kristne menneskesynet innebærer, og hvordan ansvaret kan forvaltes bedre.

EN SANN OG RELEVANT TEOLOGI FOR VÅR TID

Verden endrer seg og språket endrer seg. Teologien og det religiøse språket må

også endre seg. *Innholdet* i teologien må endre seg, for å kunne si det som er sant om en virkelighet som på mange måter er ny, og på andre måter er gammel. Vi trenger en Gud for vår tid, en Jesus som kan lindre *dagens* nød, anspore i oss den endringen som *vi* trenger, en Ånd som blåser her, nå, i *vårt* hår, vi trenger en dogmatikk som svarer på vår tids spørsmål, og gjør det sant og relevant.

Fotnoter:

- 1: Jones tar utgangspunkt i denne definisjonen av en traumatisk hendelse: "A traumatic event is one in which a person or persons perceives themselves or others as threatened by an external force that seeks to annihilate them and against which they are unable to resist and which overwhelms their capacity to cope." (s 13)
- 2: Det er en mulighet for at Hognestad her tar avskjed med nok ett av dogmatikkens kriterier, nemlig at den må være kristen. Fordi spørsmålet om hva som er kristent og ikke fort lukker hele den teologiske debatten, ønsker jeg ikke å diskutere Hognestad under det lyset her.
- 3: Snarere løper vi en større risiko ved å ureflektert knuge de gamle ordene fast, for plutselig betyr de noe annet enn de betød for tusen år siden.
- 4: Adversus Haereses V, 12.3

FORSONING OG PRESTERS FORKYNNELSE VED GRAVFERD

Bjarte Leer-Salvesen
Fengselsprest og Bymisjonsprest, Kristiansand
bjarte@leer-salvesen.no

I møte med pårørende som har mistet en av sine nærmeste, utfordres presten på en særegen måte både som sjelesørger og forkynner. Dette gjelder ikke minst i selve gravferden der hun som hovedregel taler til sørgende mennesker i en sårbar situasjon. Dette er selvsagt, men det er ikke mindre viktig å begynne nettopp ved det åpenbare siden det forteller noe avgjørende om prestens oppgave ved gravferd. Kort formulert: hva som forkynnes i en gravferd er særs viktig, både fordi det kan legge føringer for de pårørendes videre sorgprosess og fordi det sier noe avgjørende om Den norske kirkes teologi. Det som sies i møte med døden, det som forkynnes ved gravens rand er både sentralt og formende for et kirkesamfunns teologi. Jeg vil hevde at hva som forkynnes om forsoningsteorier i moderne presters gravtaler, sier oss vel så mye om Den norske kirkes teologi (teologier) enn eksempelvis bekjennelsesskrifter og teologiske lærebøker.

I 2008 samlet jeg inn minneord og andakter fra 51 prester i Oslo og Agder- og Telemark bispedømme, et empirisk materiale som jeg benyttet i avhandlingen *Levende håp* (Leer-Salvesen 2011). Dette materialet er utgangspunkt for denne artikkelen, og sitatene nedenfor er hentet fra undersøkelsen. For en mer helhetlig fremstilling av disse talene, samt metodiske overveielser, henvises det til selve avhandlingen *Levende håp*.

MODERNE GRAVTALER MED KLASSISK KLANG

Siden Gustav Auléns banebrytende verk *Den kristna försoningstanken* (1930) har det innen protestantisk teologi vært vanlig å tale om tre hovedteorier om forsoningen: den objektive, den subjektive og den klassiske forsoningslæren. En fullverdig redegjørelse for disse ulike teoriene vil ikke være hensiktsmessig i denne artikkelen, men en kort redegjørelse finnes i fotnoten¹. I tillegg til Auléns verk kan det nevnes at også den amerikanske professoren Peter Schmiechens har en moderne og interessant oversikt over ulike for-

soningsteorier i boka *Saving Power* (2005). Begge disse bøkene er viktige inspirasjonskilder i denne artikkelen.

Hvis jeg i møte med prestenes andakter spør hvilken forsoningslære som ligger til grunn for de ulike andaktene, kan jeg ikke gi noe entydig svar. For det første må det understrekes at denne tredelingen skjuler store variasjoner innen de ulike forsoningslærene. Og flere teologer benytter seg av andre inndelinger for å kategorisere ulike tolkninger av forsoningen (den nevnte Peter Schmiechen benytter seg av ti ulike teorier). For det andre er det et åpenbart poeng at forsoningslærene er teologiske system som ikke gjenfinnes i korte andakter. Jeg kan finne sitat som ser ut til å helle i retning av en av lærene, men her er det en åpenbar fare for å overfortolke materialet. Prekener og andakter må forstås som (ofte relativt enkel) forkynnelse inn i en bestemt situasjon, ikke fagteologiske tekster som argumenterer for ett bestemt teologisk system.

På tross av disse vesentlige forbeholdene gir talene til de 51 prestene meg likevel grunnlag for å hevde følgende: For det første er det spor av alle de tre ulike forsoningslærene i materialet jeg arbeidet med i avhandlingen *Levende håp*, og i flere tilfeller er det spor av ulike forsoningslærer i en og samme andakt. For det andre er spor av den klassiske forsoningslæren mest fremtredende i materialet.

EKSEMPLER PÅ SPOR AV FORSONINGSLÆRER I PRESTENES FORKYNNELSE

Spor av den objektive forsoningslæren finnes i flere andakter som beskriver Jesu død «for våre synder». Her er et utvalg sitat som er holdt i begravelser i Den norske kirke vinteren 2008:

- Den som inviterer deg, er han som faktisk kom til verden for å sone våre synder på korset. Det betyr at når du kommer til han med ditt liv, dine synder og alt som tynger deg, så tar han imot deg. Da er du hos Jesus. Han tar dine synder, og du får evig liv. Du kommer på en måte opp i samme båt som Jesus (andaktssitat).

- Vi vet at Jesus gav sitt liv til soning for hele menneskeslektens synd mot Gud (andakt fra Agder- og Telemark).

- Det er miskunn at Han sendte sin Sønn for å bli menneske som oss. – Leve det livet vi skulle levd. – Betale de syndene vi hadde gjort (andaktssitat).

I disse tilfellene blir Jesu gjerning på korset fremstilt som en soningsdød for våre synder, et spor som går i retning av den objektive forsoningslæren. Det må imidlertid understrekes at sitatene som regel er kortfattede og at helhetlige fremstillinger av en objektiv forsoningslære ikke finnes i materialet.

Begrepet synd har en sentral posisjon i sitatene ovenfor. Hvordan dette fokuset på menneskers syndighet blir mottatt og forstått av pårørende midt

i sorgen og fortvilelsen, skal jeg ikke spekulere i – men dette temaet er uansett avgjørende å tenke over for prester som forkynner ved gravferd. Jeg kan også nevne at det på dette punkt er en markant eller sågar dramatisk forskjell mellom prestene i de to bispedømmene jeg undersøkte i avhandlingen *Levende håp*. 16 av 17 prester som i større eller mindre grad beskriver mennesket som syndig, kommer fra Agder- og Telemark bispedømme, mens en kommer fra Oslo bispedømme. Synd er altså fremdeles et ord med blaude konsonanter. Men selv i en populærvitenskapelig artikkel som dette må det understrekes at jeg vanskelig kan generalisere fra mitt materiale til alle prester i de utvalgte bispedømmene.

Det forkynnes (heldigvis!) svært mye om kjærligheten i begravelser i Den norske kirke, men hvorvidt det forkynnes tydelig i retning av den subjektive forsoningslæren er et annet spørsmål. Spor av den subjektive forsoningslæren finnes i denne andakten:

«Og Guds kjærlighet er like konkret, livsnær og følbar som kjærligheten vi kjenner oss i mellom. Den ble synlig for oss gjennom et lite barn i ei krybbe, og ble tydelig for oss gjennom en ung manns smerte på et kors! (...) Så er altså Guds kjærlighet identisk med Jesus Kristus. (...) Guds kjærlighet utfordrer oss! Den utfordrer meg i livet her og nå. Den kaller oss til et liv i etterfølgelse, til tro, håp og kjærlighet. Guds kjærlighet bærer oss gjennom livet! (andaktssitat)»

Her understreker presten at Guds kjærlighet tydeliggjøres på korset, samtidig som denne kjærligheten utfordrer menneskene til handling. Og ikke minst blir Guds kjærlighet identifisert ved Kristus. Etter mitt syn er det likevel ikke riktig å hevde at presten rendyrker den subjektive forsoningslæren i andakten, det er snarere tale om spor som kan gå i retning av den subjektive forsoningslæren. Og disse sporene er mindre tydelig enn hva tilfellet var for sitatene som pekte i retning av den objektive forsoningslæren. Dette er gjennomgående også for andre andakter som i stor grad vektlegger at gudskjærligheten åpenbares for menneskene på korset. Sporene av subjektiv forsoningslære finnes, men sjelden i en rendyrket form der det uttrykkes eksplisitt at forsoningen skjer («subjektivt») i menneskene. Hva dette betyr, vet jeg ikke. Men kanskje er det så enkelt at prester i mindre grad forstår den subjektive forsoningslæren som et teologisk «system» enn den objektive.

De tydeligste tilfellene av spor av forsoningslærer, finnes i forbindelse med den klassiske forsoningslæren. Her er et utvalg:

- Gud sendte sin kjærlighet til jorda i det vesle Jesusbarnet, og det var bare begynnelsen som fullendes i påsken, Jesus dør, kjempar mot det vonde, mot døden, vinn, og slik vinn oss eit håp som tar oss inn i evigheten (andakt fra Agder- og Telemark).

- Han var villig til å strekke ut sine

armer på korset og dø for oss. Slik at vi kan vite at dødens makt over oss er brutt, og Paulus kan triumfere og si: død hvor er din brodd, død hvor er din seier? (andakt fra Agder- og Telemark)

I disse tilfellene blir Kristus fremstilt som den som seirer over døden, eventuelt over synden og døden. Og mennesket blir befridd fra disse «onde kreftene». Begge disse elementene er sentrale ved den klassiske forsoningslæren. Det er imidlertid sentrale funn ved analysen av gudsbildene, menneskesynene og døden i andaktene generelt, og ikke først og fremst disse tre situatene, som gir meg grunnlag for å hevde at den klassiske forsoningslæren er mest fremtredende i de andaktene jeg analyserte. Denne analysen finnes i sin helhet i avhandlingen *Levende håp*, her følger en kort oppsummering med hovedvekt på sentrale element ved den klassiske forsoningslæren:

- 1 - Lidelsen og døden fremstilles i gravtalene som fiender som står imot både Gud og mennesket, og som blir påført svake/begrensede mennesker. En refleksjon rundt begrepsparet liv/død er dominerende i andaktene i forhold til begrepsparet synd/nåde (der synden omtales, er det ved korte standardiserte formuleringer).
- 2 - Gud fremstilles som den som vinner over døden, og de fleste prestene henviser i denne sammenheng til korset. Dette seiersmotivet er en sentral del av

prestenes håpsforkynnelse. Også i omtalen av mennesket står kamp og seiersmotivet i møte med døden sentralt.

- 3 - Der menneskets synd omtales, fremstilles den som en ond kraft mennesket rammes av, og som mennesket kan befris fra i og med Kristi frelsesgjerning. Det påstås ikke at mennesket er «skyldig» i verken lidelsen, døden eller synden, men at mennesket rammes av disse onde kreftene.

Alle disse hovedfunnene peker således i retning av den klassiske forsoningslæren. Hva gjelder de to andre forsoningslærene, er prestenes andakter mer sammensatt. Det er mange spor i retning av den subjektive forsoningslæren, men jeg kan ikke konkludere i retning av at flere prester forkynner en rendyrket subjektiv forsoningslære. Det er færre spor av den objektive forsoningslæren, men disse er til gjengjeld klarere da Jesu soningsdød «for våre synder» nevnes eksplisitt.

PROTESTEN MOT GUD

Jeg skal selvsagt være forsiktig med å generalisere ut ifra et begrenset empirisk materiale som det jeg analyserte i avhandlingen *Levende håp*, men det er likevel noen strømninger i moderne teologi som kan gi oss økt forståelse for fremhevingen av den klassiske forsoningslæren hos de 51 utvalgte prestene. Håpsteologen Jürgen Moltmann skriver om «protesten mot Gud», og i møte

med forsoningsteoriene skriver nevnte Schmiechen følgende:

[T]he problem is violence and death. Moltmann clearly reflects the post-World War II generation, which is overwhelmed with the powers of evil and death. Sin, forgiveness, and reconciliation are included, but in the face of global violence to humanity and nature, Moltmann wants an inclusive statement of the problem. What emerges, however, as the decisive issue is the modern protest against God based on the ever-increasing cycles of violence and death (Schmiechen, P. Saving Power 2005, s. 137).

Protesten mot Gud handler i denne sammenheng blant annet om en variant av teodicéspørsmålet. Enkelt formulert: Det er hovedsakelig Gud, ikke det syndige mennesket, som er «på tiltalebenken». Schmiechen skriver videre om Moltmann og det han kaller en tydelig strømning i moderne teologi:

In what I have called the basic form of wondrous love, it is God who has been offended and humanity is estranged from God as the guilty part. (...) But in this third version, the tables are turned. It is humanity that is offended and estranged from God by virtue of the immeasurable suffering of the world (Schmiechen, P. Saving Power 2005, s. 305).

Her hevder Schmiechen at betoningen av teodicéspørsmålet medfører et skifte fra for eksempel Aberlards

subjektive forsoningslære, i og med at mennesket ikke fremstilles som den skyldige part. Fokuset er snarere på menneskeheten som, i møte med lidelse og død, reagerer moralsk ovenfor Gud. Schmiechen hevder Moltmann er et glimrende eksempel på dette skiftet, der teodicéspørsmålet altså blir et dominerende spørsmål for teologien. Og han hevder også at skiftet har funnet sted i kristen forkynnelse:

Moltmann is an excellent example of the shift to a Christological answer to the problems of suffering and moral evil in the world. In the face of our anger toward God, Jesus represents God's participation in our suffering and death. It is ultimately an appeal to the wondrous love of God for the sake of reconciling us (i.e., those who are alienated from the Creator) to God. While most may not have actually read Moltmann, consider the number of times preachers have made this shift in sermons. When faced with tragedies of life, attention turns to Jesus our co-sufferer and the demonstration of the love of God (Schmiechen, P. Saving Power 2005, s. 308).

Det er min påstand at dette skiftet også finnes i andaktene jeg analyserte i min avhandling. Dette medfører at en moderne utgave av den klassiske forsoningslæren, der særlig teodicéspørsmålet tematiseres, står sentralt i prestenes forkynnelse.

NORSKE INNSPILL TIL DEBATTEN OM SPOR AV FORSONINGSLÆRER I GRAVTALER

Hva gjelder norske begravelsestaler har studiene tatt utgangspunkt i Auléns tredeling. I 1988 besøkte teologen Ingar Seierstad 28 begravelser i Den norske kirke, der han ønsket å kategorisere begravelsestaler etter den ovenfor nevnte tredelingen. Åtte taler hadde ingen spor av forsoningslærer, mens de resterende 20 kunne (tross enkelte «blandingsformer») kategoriseres slik: To tilfeller av objektiv forsoningslære, åtte tilfeller av subjektiv forsoningslære og ti tilfeller av klassisk forsoningslære (Seierstad, I. «Gravtaler i praksis» 1988, s. 533).

Seierstads utgangspunkt er at den objektive forsoningslæren er den «den mest betydningsfulle av de tre innenfor den vanlige og ortodokse lutherske tradisjon», hvilket får han til å hevde at det er «oppsiktsvekkende» at den objektive forsoningslæren nesten ikke kommer til uttrykk. Senere i artikkelen hevder han imidlertid at vektleggingen av andre teorier enn den objektive forsoningslæren kan skyldes at prestene lar seg presse av folks ønsker:

I og for seg behøver ikke det å være egentlig oppsiktsvekkende om man har som utgangspunkt at prestene lar seg presse av folks ønsker eller er for "slappe" i sin teologi. Talen om Guds vrede over synden hos den enkelte kan bli for sterk kost ovenfor døden (Seierstad, I. «Gravtaler i praksis» 1988, s. 534).

Halvor Nordhaug gjengir Seierstads

undersøkelse i boka *Våre tider i Guds hånd*. Nordhaug tar visse forbehold når det gjelder undersøkelsens representativitet og inndelingen som han hevder nødvendigvis må åpne for en forholdsvis stor bruk av skjønn. Likevel antar Nordhaug at det sentrale funnet til Seierstad (at den objektive forsoningslæren ikke er en sentral del av forkynnelsen i gravtaler) medfører riktighet. Nordhaug er kritisk til dette, da han hevder at nettopp den objektive forsoningslæren kan røre ved de pårørende i begravelser:

Gravferden er en terskelopplevelse, ikke bare innenfor den klassiske forsoningslæres begrepspar liv og død. Den åpner også for en (kanskje sjelden?) nærgående konfrontasjon med egne nederlag overfor livets krav. Da kan nettopp den objektive forsoningslæres evangelium om Jesu stedfortredende soning for våre synder, være det budskap som aller mest makter å treffe sentralt i menneskers liv, og røre ved deres gudsforhold (Nordhaug, H. «Gravferdstalen» 1997, s. 219).

Nordhaug hevder således at det Seierstad antyder – at prestene er redde for å forkynne den objektive forsoningslæren når pårørende har mistet en av sine – er en frykt prestene ikke trenger å ha. Og da prestene ikke benytter den objektive forsoningslæren i gravtalene, makter de i mindre grad – i følge Nordhaug – å treffe «sentralt i menneskers liv».

Sporene i mitt materiale går i samme

retning som Seierstads undersøkelse hva gjelder den klassiske forsoningslæren, mens mitt materiale skiller seg delvis fra Seierstads undersøkelse hva gjelder de to andre teoriene. Med dette mener jeg at det er klart flest spor av klassiske forsoningslæren i andaktene. I motsetning til Seierstads materiale, finner jeg imidlertid at det er flere klare spor av den objektive forsoningslæren enn den subjektive. Med disse forbeholdene er det likevel slik at hovedfunnet til Seierstad – overvekten av den klassiske forsoningslæren til fordel for den objektive – gjenfinnes i denne undersøkelsen.

Hvorvidt en fokusering på den klassiske forsoningslæren bryter med den ortodokse lutherske tradisjon, som Seierstad hevder, er en debatt som faller utenfor denne artikkelens sikte. Det jeg imidlertid vil hevde, er at det er en nær sammenheng med prestenes forkynnelse og sporene som heller i retning av den klassiske forsoningslæren. Dette gjelder fremfor alt kamp og seiersmotivet i andaktene, der prestene i større grad fokuserer på begrepsparet liv/død enn begrepsparet synd/nåde. Dette er også gjeldende i prestenes omtale av menneskets synd (for denne analysen, se avhandlingen *Levende håp* 2011), der prestene i stor grad omtaler synden som et onde som pårøres menneske utenfra og som Gud befriir mennesket fra.

For å prøve å forstå prestenes vektlegging av den klassiske forsoningslæren, er det nærliggende å vise til at det

konkrete dødsfallet som er foranliggende for begravelsen aktualiserer begrepsparet liv/død. En forkynnelse med spor av den klassiske forsoningslæren kan dermed sies å være kontekstuell, i den bestemte betydning at prestene – ved å vektlegge kamp og seiersmotivet i møte med døden – søker å forkynne håp til mennesker som har mistet en av sine.

Det er videre min påstand at en forkynnelse med spor av den klassiske forsoningslæren evner å sammenveve de partikulære livshistoriene og håpsforkynnelsen (les: minneordene og andaktene) på en bedre måte enn en forkynnelse med spor av den objektive forsoningslæren. Med dette mener jeg at kamp og seiersmotivet, som er fremtredende i den klassiske forsoningslærens betoning av begrepsparet liv/død, på en bedre måte enn den objektive forsoningslæren evner å forkynne et håp til de etterlatte som innbefatter et håp for avdøde. Med dette mener jeg ikke at prestene som vektlegger spor av den klassiske forsoningslæren har en mer eller mindre uttalt *apokatastasis-forkynnelse*. Det er snarere slik at disse prestene har en forkynnelse som tar utgangspunkt i de fellesmenneskelige erfaringene i møte med døden, der det konkrete dødsfallet også aktualiseres i andaktene. Denne kombinasjonen av de partikulære livshistoriene og forkynnelsen finnes ikke i andaktene med spor av den objektive forsoningslæren.

For det første viser jeg i avhandlingen *Levende håp* at andaktene med spor

av den objektive forsoningslæren som hovedregel ikke omtaler avdøde eller nære pårørende. Og for det andre tematiserer disse andaktene begrepsparet synd/nåde i større grad enn begrepsparet liv/død. Fokuset rettes dermed mot de pårørendes behov for syndstilgivelse, og denne forkynnelsen er løsrevet fra de partikulære livshistoriene slik de fremkommer i minneordene. Med andre ord, andaktene med spor av den objektive forsoningslæren er gjennomgående «kerygmatiske»: I slike taler er minneordene av sekundær betydning, da det som kan gi håp til de etterlatte nettopp er evangelieforkynnelsen, herunder syndstilgivelsen.

Der Halvor Nordhaug, som redegjort for ovenfor, hevder at den objektive forsoningslæren er den forsoningslæren som ”aller mest makter å treffe sentralt i menneskers liv”, gir dette etter mitt syn god mening i lys av en teologi som tar til orde for kerygmatiske eller deduktive begravelsestaler. For meg er det imidlertid et ubesvart spørsmål hvorledes slike begravelsestaler makter å møte det Nordhaug selv definerer som begravelsestalenes homiletiske utfordring:

Avdødes biografi og de etterlattes situasjon kan tegnes med sterke farger i minneordene, men er på en måte ”unnagjort” og kan derfor lett forsvinne fra selve gravferdstalen som gjerne får et mer allment preg. Den homiletiske utfordringen er derfor å bringe de to minneordene i dialog med hverandre, å la teksten

møte sin kontekst, uten at tilknytningen virker søkt eller mangler teologisk edruelighet (Nordhaug, H. «Gravferdstalen» 1997, s. 215.).

Det er min påstand at det nettopp er ved vektleggingen av den objektive forsoningslæren, herunder vektleggingen av begrepsparet synd/nåde, at andaktene får et allment preg i den betydning at avdødes biografi og de etterlattes situasjon blir unnagjort i minneordene. I den grad en ønsker å nærme seg den homiletiske utfordringen Nordhaug skisserer, er det videre min påstand at en vektlegging av den klassiske forsoningslæren – og da særskilt «kamp og seiersmotivet» og begrepsparet liv/død – i større grad er egnet til dette.

Hvorfor Gud ble menneske, hva som skjedde på korset og hva som legges i ordet forsoning, er enorme spørsmål som sjelden kan fanges i ferdigtygde teologiske system. Kanskje trenger vi alle de tre hovedteoriene om forsoningen, trolig trenger vi ennå flere, og helt sikkert trenger vi å lytte til det gåtefulle evangeliet mer enn å formulere skråsikre svar. Når det er sagt er det en tid for alt, og ved gravens rand kan det være fruktbart å ta utgangspunkt i begrepsparet liv/død som står så sentralt i den klassiske forsoningslæren. Dette fokuset kan komme i tillegg til, eller som en del av, en sterk forkynnelsen om Guds kjærlighet. På denne måten kan en kanskje imøtekomme de to sentrale forpliktelsene presten har i en gravferd: å løfte frem det konkrete menneskelivet

ved å gi de pårørende en verdig avskjed, samt å forkynde et levende håp om at kjærligheten er sterkere enn døden.

Litteratur:

Aulén, G. *Den kristna försoningstanken: huvudtyper och brytningar*. Svenska kyrkans diakonistyrelsens bokförlag. Stockholm 1930.

Leer-Salvesen, B. *Levende håp*. En praktisk-teologisk analyse av 51 presters forkynnelse ved gravferd. Avhandling for graden philosophiae doctor (PhD) Universitetet i Agder 2011.

Nordhaug, H. *Gravferdstalen*. ss. 214-220 i *Våre tider i Guds hånd Kirkens tjeneste ved dåp, konfirmasjon, vigsel og gravferd*. Skjevesland, O. og Okkenhaug, B. (red). Verbum [Oslo] 1997.

Schmiechen, P. *Saving power: theories of atonement and forms of the church*. W.B. Eerdmans Pub. Co. Grand Rapids 2005

Seierstad, I. *Gravtaler i praksis* ss. 529. flg. i *Kirke og kultur* 4/1988.

Fotnote:

1: I den objektive forsoningslæren har Jesus, ved sin soningsdød for våre synder, forsonet mennesket med Gud. Denne forsoningen har skjedd uavhengig av mennesket, det er således Gud som ble forsonet ved Jesu død, og mennesket kan ved troen få del i frelsen. Den objektive forsoningslæren har en dominerende plass i teologihistorien, den er bibelsk fundert, og det er bred enighet om å fremheve Anselm av Canterbury (1033-1109) som den som har systematisert læren. I boka *Cur Deus Homo?*

utlegger han den objektive forsoningslæren. Menneskets synd krenker Guds ære, og for at mennesket ikke skal straffes for dette må synden sones ved at det utøves satisfaksjon eller æresoppreisning ovenfor Gud. Denne satisfaksjonen utøver Jesus stedfortredende for mennesket.

I den subjektive forsoningslæren trenger ikke Gud å bli forsonet med mennesket, men forsoningen er likevel et sentralt element i og med at mennesket trenger å bli forsonet med Gud. Peter Abelard (ca 1079 – 1142) regnes som den klassiske representanten for denne forsoningslæren. Ved korsdøden åpenbarer Gud ved Jesus den evige kjærligheten for mennesket. Mens forsoningen er objektiv, i betydningen en hendelse utenfor mennesket, i den objektive forsoningslæren, er det motsatte tilfellet her. Hos Abelard skjer forsoningen subjektivt i hvert menneske som får åpenbart gudskjærligheten.

I den klassiske forsoningslæren lever mennesket bundet av onde makter; døden, synden (og djevelen). Gustav Aulén kaller denne læren for den klassiske, med referanser både til bibelsk materiale og kirkefedre som Ireneus. Det er likevel først etter Auléns egen bok, *Den kristna försoningstanken* (1930), at det innen protestantisk teologi har blitt vanlig å kalle denne forsoningslæren klassisk, og å fremstille den som et alternativ til den objektive og den subjektive forsoningslæren. Hos Aulén har ikke mennesket mulighet til å befri seg selv fra de onde kreftene, men ved Kristi gjerning på korset blir mennesket befridd. Sentralt i denne læren er fremstillingen av kampmotivet og seiersmotivet; hos kirkefedrene gjernes med fremstillingen av en djevel som Gud befri mennesket fra, men også med fremstillingen av synden og døden som slike fiendtlige makter.

VINGÅRDSSØNDAG

Vingårdssøndag – Søndag 2. september 2012

Prekentekest: Luk 17, 7-10

Lesetekster: 5 Mos 8, 7, 11-18, 1. Kor 3 ,4-11

Fortellestekst: Matt 20, 1-16

Salmeforslag: NoS 706, 891, 535, 529

Bettina Eckbo
Sokneprest i Eidskog kirke
bettinaeckbo@hotmail.com

Vi er kommet til vingårdssøndag (og nei, det er ikke åpenbaringstid ennå, men høst), og midt i oppstarten av alle høstens aktiviteter. Vingårdssøndagen er av de søndagene som har fått ny plass i kirkeåret med nye kirkeårstekster. Skal vi tro Kirkemøtet passer det kanskje bedre å feire vingårdssøndag i kirkeårets arbeidsår enn i festhalvåret.

Tekstene denne søndagen er likevel beholdt fra tidligere rekker på vingårdssøndag. Prekentekestene og lesetekstene var tidligere i 2. rekke, og fortellingsteksten var i 1. rekke.

Leseteksten fra det gamle testamentet tegner bildet av fremtiden – det gode liv i det gode land, i et land med rennende bekker, med kilder og vann.

Prekentekestene løfter frem idealer. Ydmykhet og utholdenhet. Det er idealer vi trenger i dag. På mange måter lever mange av oss relativt kortsiktig i dagens samfunn. Vi vil gjerne ha løsningen på alt det vanskelige med en gang, vi vil

ha inn himmelen i livene våre og være ferdig med problemene på et eller annet tidspunkt i livet. For hersker ikke vi over verden? Er vi ikke herskere over eget liv? Og så blir vi stående og undre oss: Hvorfor blir det aldri bra? Hvorfor kommer vi aldri til veis ende? Til punktet hvor bare lykken smiler til oss? Det er fordi vi er på jorda. Hvor det onde også er. Vi lever i møte med det hele tiden.

I Klassekampen har det i etterkant av 22. juli vært en debatt om syndsbe-kjennelsen og kirkens tale om det onde. Klarer vi som kirke å adressere det onde i verden? Hvordan kan vi klare å si noe om verdens kosmologi uten å ta motet fra folk?

Gudstjenestereformen lar oss gå vårt menneskesyn i møte. Hvilken rolle skal syndsbe-kjennelsen ha? Er det viktig for oss å kunne starte gudstjenesten med å bekjenne våre synder, vise oss som syndere og så gå videre, eller trenger vi å bare bli ønsket velkommen og så vente litt uti gudstjenesten før vi kommer med vårt? Kanskje må vi spørre oss: Hva er det å snakke sant om mennesket? Truer

det oss å være som ydmyke tjenere som ikke er øverst på rangstigen? Tjenere i Luk. 17,7-10 lever med motstand hele tiden, samtidig er han i noe som hele tiden er meningsfylt. Det er bekreftet at det er bruk for ham. Du er en del av noe som er en reell virkelighet, og sitter ikke i en krok og er verken lykkelig eller ulykkelig. Du er i en tjeneste der du er i livet.

Vi kan drømme om at ting blir gode og vi kan streve for at ting skal bli gode, samtidig som nærværet vårt hele tiden består av de tingene som omgir oss, de onde og de gode. Realiteten er at det ligger alltid en mulighet for at noe ikke er godt i virkelighetsforståelsen vår. Da er det godt å se fremover mot en himmel. Og det både trenger vi og gjør vi med rette. Men vi kan ikke ta himmelen på forskudd i den forstand at vi tror vi kan jobbe oss frem til den her på jorda. Hvor mange av oss føler at vi gjør verden en tjeneste ved å gjøre vårt? Det er nærliggende å tenke tjeneren som bilde på oss mennesker. Å være en tjener eller slave gir ikke så mange gode assosiasjoner til oss i dag. Å være en del av en kontrakt hvor eieren kan si hva man skal gjøre akkurat når han vil. Dette er ingen modell for arbeidslivet, eller for arbeidsgivere. Det har ingenting med våre relasjoner til ansatte eller frivillige. Til en slik tekst må vi for all del avgrense oss fra en slik forståelse. Men det har med forståelsen av mitt eget liv i denne verden å gjøre.

Jeg vet at det er bruk for meg. Jeg går til noe. Jeg gjør mitt bidrag til å holde verden i gang. Men tjeneren tar aldri

æren for arbeidet han gjør. Det må vi også slutte med. Vi må være stolte av det vi har gjort, men samtidig tenke: «Soli Deo Gloria». For vi er ikke herrer over denne verden.

Vingårdssøndag har tradisjonelt vært søndagen for å løfte frem tjenerperspektivet i vårt samfunn. Gå ut i Guds vingård og vær tjener! Høsten er stor! I preteksten er ikke å være tjener nødvendigvis et negativt ladet ord. Det er i vår språkbruk. Det å gjøre noen en tjeneste var en identitet – å være en tjener var en verdighet. Det å ha en oppgave å fylle som noen som har bruk for en, er i seg selv å ha verdighet. På dette punktet glipper det mange ganger i vår kultur. I dag må du få en tittel av et eller annet slag, selv om du er ansatt hos noen som bestemmer hva du skal gjøre.

Kanskje er problemet at vi har begynt å blande sammen tjenester og penger. En tjener er tilgjengelig og gjør folk tjenester. I dag gjør vi gjerne folk tjenester, men mange forventer å få noe for det. Men da er det ingen tjeneste lenger, men en byttehandel. Til og med gaver er blitt til byttehandel. At man skal gi like mye til hverandre. En tjeneste er å gjøre noe som du har bruk for som en gave, eller fordi jeg ser at du trenger at noen gjør det. Og hvis jeg kan det, gjør jeg det med glede. Og er stolt av å kunne gjøre det. Den tenkningen er i ferd med å forsvinne når vi omsetter det i økonomiske kategorier. Så er det ofte vanskelig i praksis – selvfølgelig. Vi er bundet i et pengestyrt samfunn, og har gjort oss avhengig

av penger. Men likevel kan vi forsøke å styre noe. Og si at vi ikke vil være mennesker som knytte identiteten til det å få penger for det jeg gjør.

Kirken er en god arena for å unngå det liberalistiske samfunn. Mange gjør og har gjort gratisarbeid i alle år. Og takknemligheten er/bør være svært stor! Kirken ville ikke vært det samme uten all frivillighet som finnes rundt om i landets menigheter og kirkeliv. Men kirken har også en vei å gå med tanke på verdigheten. Mange har gitt av sin energi og seg selv i frivillighet, men opplever ikke at man får verdighet tilbake.

Mange glemmer nok å gi dem verdien tilbake. Og de blir sittende igjen med en følelse av at det egentlig ikke var

bruk for dem. «Hvis du ikke kommer, så er det ikke så farlig. Det skjer likevel. Vi har ikke reelt bruk for». I stedet for å si at «da detter det sammen. Det er din verdi vi har bruk for».

Det er vingårdssøndag. Forkynnelsen kan gå i flere retninger, men å forkynne verdigheten av tjenesten uavhengig av pengene kan være et poeng.

Poengtere tjenestens viktighet. Ikke som lønn i himmelen, men som oppvurdering av de menneskene som faktisk gjør det. Å klargjøre fokus denne dagen. Å klare å beholde verdien av at du og jeg går i min tjeneste her og nå. Og DET er det jeg skal være stolt av.

DEN GODE DEL

15. søndag i treenighetstiden – Søndag 9. september 2012

Prekentekest: Luk 10, 38-42

Lesetekster: 2 Mos 19, 1-6, Fil 4, 10-14

Fortelletekst: Luk 10, 38-42

Bjarte Leer-Salvesen
Fengselsprest og Bymisjonsprest, Kristiansand
bjarte@leer-salvesen.no

Som en del av konfirmasjonsundervisningen i fjor ønsket jeg og noen kolleger at ungdommene skulle spille et rollespill med utgangspunkt i bibelske personer. Ideen var på ingen måte original eller banebrytende; ei heller valg av persongalleri. Vi planla at guttene skulle spille Peter, selvsagt, fulgt av Paulus, Tomas og en gjeng andre faste travere. Og jentene skulle spille Maria Magdalena, Maria Jesu mor, Marta og Maria. Hva kan jeg si; det var hverdag i folkekirkeland og våre teologiske hjerner gikk på tomgang.

Med denne innledningen er det fristende å spørre hva som skjer med relativt beleste teologer når de møter hverdagen i en lokalmenighet. Overgangen fra radikal universitetsteologi til de trygge søndagsskolevalgene i min egen konfirmantundervisning er åpenbar, uten at jeg dermed idylliserer det førstnevnte eller harselerer over det siste.

Poenget er at hele prosjektet strandet da «fagteologen Bjarte» observerte hva «ungdomspresten Bjarte» faktisk holdt på med. Jeg greide rett og slett ikke å fremstille Marta og Maria som noen annet enn de kjønnsstereotypene jeg i undervisningen for øvrig ønsket å ta avstand fra. Da var det lettere å strande hele prosjektet. Jeg surnet. Ikke fordi Gudbrandsdalen ble snytt for en kulturopplevelse av dimensjoner, men fordi jeg i møte med dette enkle hverdagsdilemmaet ble konfrontert med egen utilstrekkelighet. De bibelske kvinneskikkelsene er mangfoldige, sammensatte, fantastiske og utfordrende. Jeg vet det, og jeg har lest det kloke hoder har skrevet om disse. Så hvorfor får jeg ikke formidlet dette inn i en helt normal folkekirkevirkelighet?

Noe av den samme motstanden har jeg i møte med prekentekest 15. søndag i treenighetstiden. Fortellingen om de to søstrene og deres ulike tilnærming til det å få storslått besøk, er kjent for de fleste. Du har den samvittighetsfulle

vertinnen som gjør alt det praktiske arbeidet, og du har den lyttende kvinnen ved Herrens føtter. Marta og Maria, en fortelling fullstappet av fallgruver; alt fra fremstillingen av Marta som en nabokone fra 50- tallet til Maria som den passive, lyttende og tause kvinnen som med beundrende blick ser opp på Mesteren. Å benytte 15. søndag i treenighetstiden til å ta et oppgjør med disse trange og forgangne kjønnsstereotypene er også gjort mange ganger før, og det kan lett føre til uoppfinnsomme eller direkte kjedelige politisk korrekte prekener. Så teksten yter motstand, den krever mye av sine forkynnere, noe som burde være det beste utgangspunktet for et seriøst prekenarbeid.

«Den personen du har foran deg akkurat nå, er den viktigste personen i livet ditt.» Ulike varianter av dette budskapet finnes i mange populære livsfilosofier i dag. Du har de åpenbare klisjeeene, selvsagt. Du har kurs og workshops for øvre middelklasse opplest på lettlest selvrealiseringslitteratur. De er over alt for tiden, de som ønsker å være umiddelbart til stede i øyeblikket annenhver torsdag ettermiddag for 4000 kr semesteret. Det er lett å le av. Men det ligger også en dyp livsvisdom med buddhistiske røtter i disse strømmingene. «Den personen du har foran deg akkurat nå, er den viktigste personen i livet ditt». Øyeblikket er alt vi har, det som var er forbi og morgendagen kjenner vi ikke. Det ligger ikke et forenklet lykkebudskap til grunn for en slik livsholdning,

det fører snarere til et anstrengende og fokuserende prosjekt hver dag, hvert øyeblikk: der en jobber for å være til stede for seg selv og for sin neste.

Poenget med forrige avsnitt er ikke å skape en symbiose eller harmoni mellom eksempelvis buddhistisk inspirert mindfulness og kristendom. En kan ha godt av å løfte frem et forbehold, et *Mind the Gap* mellom så vidt forskjellige livsanskuelser i disse religiøse shoppingtider. Synet på jeg-et, på etterlivet, på guddom og menneskesyn er grunnleggende forskjellig – og må forstås nettopp med sine ulike tradisjoner (i all deres mangfold) som utgangspunkt. Likevel tenker jeg at stikkordene om øyeblikkets filosofi kan gi interessante perspektiver på fortellingen om Marta og Maria, perspektiver som kan unngå noen av fallgruvene jeg nevnte ovenfor. Hva er det så Marta gjør, som får Jesus til å si at hun har valgt den gode del? Først, merk deg ordet *valgt* i teksten. Maria har valgt sier Jesus, det er en aktiv handling å sitte der åpen for sin neste, i det viktigste øyeblikket i livet fremfor den viktigste personen i verden. Det er klart at veien er kort fra denne teksten til å kalle Jesus den viktigste og møtet med ham som avgjørende for oss. And there's nothing wrong with that. Men hvis vi i tillegg leser lukasteksten som et møte mellom to mennesker som ser hverandre – og vi ikke bruker saligere ord enn det – tror jeg vi er på sporet av det guddommelige i det hverdagslige. Å velge den gode del; å være åpent

og umiddelbart til stede for sin neste i hverdagens gudegitte øyeblikk.

Jeg la inn et forbehold, et *Mind the Gap* før jeg trakk inn denne buddhistisk inspirerte filosofien i møte med preteksten, men det er klart at dette også harmonerer med sentrale element i vår kristne tradisjon. «Guds eviga nu» er Gustav Wingren m.fl sin måte å beskrive gudsriket, et evig øyeblikk der fremme som også griper inn i våre liv, i vår hverdag. Dette er et eksempel, et lite stikkord som vitner om kristendommens fokus på å være til stede i øyeblikket, dette punktet som på en side er flyktig og på den andre siden er summen av hele vår eksistens. Og de formannende ordene til Maria er forenlig med en sterk advarsel blant annet i litteratur om Mindfulness. «Marta! Marta! Du gjør deg strev og uro med mange ting». Sentralt i Mindfulness er stressmestring, å være til stede i øyeblikket på tross av det som ligger foran og bak oss, på tross av alt mylderet. Kanskje det å overvinne alt dette kan være å velge den gode del? Og kanskje en fornyet indre harmoni kan åpne opp for dette store ordet nestekjærlighet.

Jesus er selv det største bibelske forbildet for nettopp det å se sin neste, og å se verdien og viktigheten av møtet med enkeltmennesket her og nå. Så har vi et bredt spekter av helter og skurker selv-sagt, gjengen rundt Jesus som prøver og

feiler gjennom evangeliene. Jeg tror vi med fordel kan velge andre «skurker» enn Maria for å speile Martas handlinger. Til en forandring, og for å få frem andre meninger i teksten enn de vi allerede kjenner fra før. Umiddelbart tenker jeg på nattetimene da Jesus våket og ba i Getsemane mens disiplene sovnet. Kanskje er dette et interessant spor å spinne videre på i arbeidet med søndagens tekst. Kanskje var disiplenes store feil at de ikke var til stede i øyeblikket med fokus på den de hadde ovenfor seg, sin neste som gikk den vanskelige tiden i møte. Eller kanskje en kan lete andre steder, blant skriftlærde hvor Loven og religionen muligens var et hinder i møte med enkeltmennesker. Flere helter finnes også, for eksempel Nikodemus som oppsøkte Jesus på natten og fikk et møte for livet; kontrasten til disiplene i Getsemane er åpenbar.

Å velge den gode del. Det er lett å la seg rive med i jakten på vakre ord fra det bibelske materiale og fra moderne strømninger som Mindfulness. Det er lett å gjøre det til et kursopplegg for en allerede privilegert øvre middelklasse. Men evangeliet i søndagens tekst, det frigjørende og frelsende evangeliet er at den gode del er såre enkel. Det handler om å sette seg ned med sitt medmenneske, å sette seg ved Mesterens føtter og være øyne og ører for hverandre. ■

KJEMP FOR ALT HVA DU HAR KJÆRT

16. søndag i treenighetstiden – Søndag 16. september 2012

Prekentekest: Matt 5, 10-12

Lesetekster: Salme 13, 2-6, 1 Pet 4, 12-19

Fortelletekst: 2 Mos 16, 11-18

Jørund Midttun
Sokneprest, Røyken
jormid@msn.com

Syria er i flammer. Nesten hver dag ser jeg med en stigende fortvilelse på hvordan det ser ut til at knuten blir bare hardere og hardere, volden verre og verre. Regimet er (i skrivende stund) fast bestemt på å undertrykke avvikende meninger med alle midler det har til rådighet, og det er ikke få. Men fortvilelsen er også knyttet til den snikende mistanken om at mange av dem som gjør opprør er like lite villige til å tillate opposisjon, skulle de greie å få makten. Verst er det likevel at situasjonen er så typisk. Det ser ut som undertrykkelse av dem som er annerledes har fulgt makten bestandig.

Slik jeg oppfatter det, er dette tematikken for 16. søndag i treenighetstiden. Søndagen har fått et nytt preg i den nye tekstrekken, og alle perikopene for annen rekke er nye. Også tematikken i tekstene og sammenstillingen av dem er ny. Det overordnede tema er hvordan forholde seg til å bli forfulgt for sin overbevisnings skyld, det man tror på. Og hvor er Gud i forfølgelsen?

TEKSTENE

De tre tekstene nærmer seg dette på hver sin måte, og til sammen gir de et sammensatt bilde, og de utfyller hverandre godt. Salme 13 er en ganske klassisk klagesalme, av dem vi finner mange av i Salmenes bok. (jf f.eks. salme 42, se nedenfor) Salmisten er i nød, og opplever at Gud er taus og fraværende. Det er ikke noe særlig stoisk over denne teksten; her er det ikke snakk om å holde ut lidelsene, men å rope ut fortvilelse og frykt over det som skjer. Og anklage mot Gud: «Vil du glemme meg for alltid?» Og et par vers senere enda mer intenst: «Se meg! Svar meg, Herre min Gud!» Denne beskrivelsen av en Gud som ikke oppleves nær i nødens stund, er i alle fall for meg en veldig viktig utfylling av de to andre tekstene.

1. Peters brev er høyst sannsynlig skrevet til menigheter som opplever forfølgelse, og det er det gjennomgående tema i brevet. Avsnittet i kapittel 4 er sånn sett ganske typisk. Det gjelder å være forberedt på prøvelsene som kan komme, og når de kommer så er trøsten at de gir del i Kristi lidelser, og der-

med også større del av den kommende herligheten. Lidelsen får en mening, og dermed blir den også lettere å holde ut. Vel å merke den som har en rettferdig årsak. Lidelse som følge av egne ugjeringer har ikke på samme måte mening.

Dette gir bakteppet for evangelie-teksten, som utgjør slutten på saligprisningene. Også her er forfølgelse hovedtema. Et helt sentralt underliggende spørsmål blir: Er det noen grunn til å stille seg i en situasjon der man blir forfulgt, med den lidelse det medfører, og i så fall hvorfor er det grunn til det? Teksten nevner to grunner: for rettferdighets skyld og for «min skyld», altså Jesus selv. (I parentes bemerket, kan det også være grunn til å avklare hvem «dere» i teksten er. Den folkelige forestillingen om at Jesus sto oppe på berget og talte til en stor folkemengde, stemmer ikke nødvendigvis med teksten, jf 5,1. Det var den nærmeste kretsen han snakket med, det er de som er tekstens «dere», ellers kanskje like treffende, det var adressatene for Matteus' evangelium, og i forlengelsen av det dagens kirke) Neste spørsmål blir, og det er svært sentralt på flere plan, for tolkningen: Er det noen forskjell på å bli forfulgt for rettferdighets skyld og for Jesu skyld? Jeg vil si både ja og nei. På den ene siden representerer Jesus rettferdigheten, han er den som er rettferdig og forkynner rettferdighet. Men på den andre siden kan det gi en åpning for å snakke om rettferdighet som en mer

generell kategori. Jeg kommer tilbake til det nedenfor.

PREKENEN

Alle disse tre tekstene oppleves svært aktuelle, men dessverre også temmelig tidløse. Jeg vil si at et underliggende tema for alle tre er makt, og maktens tendens til selvoppholdelse og monopolisering, på bekostning av det som er det rette og gode. Denne tendensen finnes på alle plan. Det er forskjell både i omfang og intensitet på for eksempel det kinesiske kommunistpartiet og et norsk idrettslag eller lokal menighet, men den potensielle viljen til ensretting og selvoppholdelse finnes, og overalt hvor det finnes opposisjon til makten er det også potensiale for forfølgelse. Profetene i GT utfordret makten, både den politiske og religiøse, derfor ble de forfulgt. Det samme skjedde med Jesus. Og kirken ble, og blir, forfulgt fordi den alltid har insistert på en selvstendighet og sin egen livstolkning. Derfor er det flere grunner til at tekstene kunne lede i retning av å fokusere på dem som lider for sin tro, og/eller for sin kirkelige sammenheng. Her er det mye å ta av; forfølgelse av kristne finnes i svært mange land, og om de blir spurt er det all grunn til å tro at de opplever Jesu ord direkte inn i sin situasjon.

Jeg vil likevel ta en litt annen vei, også det av flere grunner. For det første er kirken i dag selv en stor organisasjon hvor makt ofte står mot det rette og gode. For det andre kan det være spen-

nende å utforske det universelle i Jesu utsagn og, tilknyttet det, forholdet mellom rettferdigheten generelt, og ham selv spesifikt.

Jeg har selv ofte spurt meg selv i det siste; dersom jeg var i en sterk og potensielt livsfarlig konflikt, som for eksempel nå i Syria eller Egypt eller Mexico, for å nevne noen andre, skulle jeg da prøvd å rømme unna, eller skulle jeg tatt opp kampen mot overgriperne, for rettferdigheten? Tidligere var jeg ikke i tvil om at kampen måtte kjempes, men i det siste er jeg blitt mer usikker. Hva tjener det til egentlig, å ofre livet som er så dyrebart, i kamp mot en eller annen undertrykker som straks erstattes av en annen? Har det alltid noen hensikt å ta opp kampen? Bergprekenen er utvetydig på det. De som blir forfulgt for rettferdighetens skyld er salige, himmelriket/Guds rike er deres. Det er de som med rette kan si Gott mit uns, hvis vi da forutsetter, hvilket jeg mener vi skal, at dette rette også er det gode. Den rettferdigheten det snakkes om, er loven, jf 5,20. Den er et uttrykk for Guds kjærlighet, oppsummert senere hos Matteus i det dobbelte kjærlighetsbud.

Dersom vi tar dette på alvor og stoler på det, blir kristentroen en stor frigjørende kraft, som er potensielt farlige for alle makthavere, fra rabiater diktatorer til konservative kirkeledere. Om det virkelig er slik å lide for rettferdighet er forbundet med salighet, blir det ikke i samme grad en trussel.

Selv skal jeg etter alle solemerker ha

konfirmasjon den søndagen disse tekstene kommer opp. Det passer meg bra. Det kan bli en god appell til konfirmanterne å oppfordre dem til å stå opp for rettferdigheten og godheten, og ikke vike unna for det, selv om de møter motstand og til og med forfølgelse. Det gode skal seire til slutt, for til slutt er vi hos Gud.

GUDSTJENESTEN/SALMER

Dagen er en vanlig grønn gudstjeneste. Svært mange menigheter vil vel nå være i en fase hvor de enten har eller er i ferd med å bytte til ny ordning for gudstjenesten. Det får en viss betydning for salmevalget, siden det blir færre tradisjonelle salmer. Foran evangeliet blir det Halleluja, og mellom de første to lesningene fortrinnsvis en bibelsk salme.

Av salmer denne dagen er NoS 416, som overskriften antyder, et naturlig valg. Under Stefanus-dagen kan det finnes noen salmer, for eksempel 75 eller 78. NoS 467 står til første tekstlesning. 733 er også godt egnet, eller en annen i samme kapittel. 542 passer også svært godt til dagen, særlig med tanke på konteksten den ble til i. Skrevet til hundreårsfeiringen for NMS i 1942, ble den til på den tiden det så aller mørkest ut under krigen. Det er tydelig fremme i teksten. Som bibelsk salme kan brukes 925, eller man kan synges første tekstlesning og bruke S97 204 som omkvad. ■

DØDEN VS. LIVET

17. søndag i treenighetstiden – Søndag 23. september 2012

Prekentekest: Luk 7, 11-17

Lesetekster: I Kong 17, 17-24, I Kor 15, 35-45

Fortelletekst: Joh 11, 1-44

Kenneth Hansen
Prostiprest i Nord-Gudbrandsdalen
kenhan1984@gmail.com

Dagens prekentekest inngår i det man kaller for Lukas «lille innskyttelse» (little interpolation) – det betyr at han både bruker materiale som samsvarer med Matteus, men at han også har unikt stoff; slik som oppvekkelsen av enkens sønn i Nain og fortellingen om kvinnen som fikk sine synder tilgitt. Dette gjøres nok av redaksjonell interesse; for å bringe sammen Jesus og døperen Johannes, samt å vise at de blir både akseptert og fornektet av folket.

Gjenopplivelsen av enkens sønn bringer sterke assosiasjoner til dagens første lesetekst; Elia og enken i Sarepta (1. kong 17, 17-24). Tekstene har både strukturelle likheter og innhold. Siden det kun er Lukas som har denne teksten og denne sammenlikningen, ser vi at forfatteren har et ønske om å sette Jesus i forbindelse med «the prophets of old». Dette ser vi ved folkets svar på oppvekkelsen; «En stor profet er opp-

reist blant oss». Dette er første gang i evangeliet at denne tittelen har blitt gitt Jesus helt eksplisitt. «Blant oss» er også viktig – da en profets oppgave er å vandre «blant oss» – blant mennesker. Dette er jo heller ikke ulikt responsen fra enken i Sarepta: «Nå vet jeg du er en gudsmann, og at Herrens ord i din munn er sannhet».

Ser vi på den påfølgende teksten om Jesu svar til døperen Johannes (7, 18-23) skjønner vi at Lukas har ønsket å vise at Jesus gjennomfører sin programtale på denne reisen. I vers 22 fortelles det at Jesu «mål» fra Luk 4, 18-19 blir gjort. Han er kommet for å forkynne budskapet for de fattige – reise opp de svake. Enken er typisk her; etter å ha mistet sin eneste sønn er hun nå på vei inn i en ny livssituasjon; nå står hun alene uten noen trygge økonomiske rammer. Jesus har kommet for mennesker i fortvilelse.

Teksten har også noen andre typiske trekk fra Lukas:

- Den store folkemengden (*ochlos*) er stadig rundt Jesus – men interessant

nok skiller han ut disiplene og folkemengden som to forskjellige grupper; det er disiplene som blir Jesu instruksjonsfokus videre i evangeliet, mens folkemengden stadig vekk står rundt.

- Lukas bruker for første gang tittelen Herren (*ho kyrios*) om Jesus, men det er absolutt ikke den siste. Han bruker tittelen betraktelig i tekstene som følger. Denne tittelen viser at det er selveste Herren som handler i teksten.

GUDS MAKT OVER DØDEN

Som prest har jeg etter hvert ledet en rekke gravferdsprosjoner. Til dags dato har jeg ikke blitt stoppet på veien og den døde har heller ikke stått opp igjen. Den døde er død. I fortellingen møter gravfølget på et annet type følge; fullt av liv – og det er Han som *er selve* livet som leder an. Døden møter livet. Jesus stopper opp og får inderlig medfølelse for denne enken. Det greske ordet som er brukt, *splanchnizomai*, understreker en guddommelig medfølelse. Det er selveste Herren som stopper opp. Jesus trøster henne; «Gråt ikke». Når disse ordene lyder i en tekst som tidligere har vært fylt av fortvilelse så skjer det noe. Livet er brakt inn – livet går i kamp med døden. Jesus reiser opp den unge mannen. *Gud seirer over døden*. Og dette er jo kun en smakebit på hva som skulle komme! Når disse to følgene møtes er gravfølget på vei til gravstedet for mannen, mens Jesus er

på vei mot korset. Og han skulle dit for å vinne over døden – slik at hendelsen med den unge mannen skulle gjelde for oss alle. For sannheten er jo at denne gutten, selv om han blir vekt opp, bare utsetter døden. Den må likevel komme – det er menneskets livsvilkår. Døden har dette båndet på vår verden. Derfor måtte Jesus til korset – derfor måtte de onde kreftene utslettes en gang for alle; slik at døden virkelig dør. Denne teksten gir oss trøst i møte med døden, og den peker frem mot Jesu egen oppstandelse.

Som prester har man kanskje en eller annen følelse av kall. At man skal gjøre en jobb på vegne av Herren. Derfor er egentlig ordene som skjer i gravferdsritualet en versjon av dagens pretekst. «Av jorden skal du igjen oppstå» - er en utgave av den trøsten Jesus gir gravfølge og enken. Det er selvsagt ikke like tydelig og like *fysisk*, men det er likevel det samme budskapet. Når man som prest leder et gravfølge stopper vandringsen ved gravstedet – og med ordene om håp. Døden blir konfrontert med livet; Jesus Kristus.

Det interessante er også den passivitetet som råder i teksten. Det kan vanskelig forestilles en mer passiv holdning enn det å være død. Likevel kommer hjelpen, frelsen utenfra ved Jesus, som løfter opp gutten. Denne gutten har ikke bedt om å bli vekket – det bare skjer. Det ligger i Guds natur å beseire døden – der Herren ferdes har ikke døden noen plass. Nåden kommer uten-

fra, vi kan ikke gjøre noe for å fortjene den, vi kan bare ta imot. Teksten gir et godt bilde på dette; Tro er tillit til at Herren kommer oss i møte.

TIL DAGEN

Den store utfordringen er selvsagt å forkynne om oppstandelse fra de døde. En ting er at Jesus, som jo er Gud, står opp – men at vanlige folk våkner opp fra døden er jo i grunnen absurd. Allikevel tenker jeg det er viktig å ta

tak i dette – teksten gjør nok at preken fort kan gli over til å fokusere på enken og Jesu medfølelse med de små. Dette er selvsagt viktig – men kirken forkynner at livet seirer over døden – at døden ikke er siste stopp. Og derfor er det viktig at oppstandelsen får plass. Det er kristendommens sanne betydning.

«Døden er oppslukt, seiren vunnet. Død, hvor er din brodd? Død, hvor er din seier?»

Ledig Stipendiatstilling

Det praktisk-teologiske seminar ved Universitetet i Oslo har åtte fulltidsansatte og flere deltidsansatte/timelærere. Seminaret driver forskning, undervisning og etter- og videreutdanning innen fagområder som liturgikk, homiletikk, sjelesorg, religionspedagogikk og pastorallære. Seminaret benytter varierte, praksisnære arbeidsformer og gir omfattende veiledning til studenter.

Ved seminaret er det fra 1.1.2013 ledig et 4-årig PhD-stipend (SKO 1017). Stipendet er øremerket for prosjekter innen et av fagområdene som er nevnt ovenfor. Stipendiaten vil få 25 % undervisningsplikt på seminaret.

Søkere må ha cand.theol.-grad eller cand.philol./hovedfag/mastergrad med kristendomskunnskap eller tilsvarende. Det er ønskelig med presteerfaring.

Ved vurdering av søkerne vil det bli lagt vekt på prosjektets relevans for kompetanseoppbyggingen og fagutviklingen ved Det praktisk-teologiske seminar, prosjektbeskrivelsen, søkerens forutsetning for å gjennomføre prosjektet og relevant praksis.

Det forutsettes at den som tilsettes deltar i organisert forskerutdanning (PhD-program) og at arbeidet leder fram til PhD-grad.

Vi tilbyr:

- lønn etter lønnstrinn 48-54 avhengig av kompetanse.
- et hyggelig og utfordrende arbeidsmiljø
- god pensjonsordning i Statens Pensjonskasse
- stilling i en IA-virksomhet
- gode velferdsordninger

Søknaden skal inneholde:

- Søknadsbrev
- prosjektbeskrivelse med fremdriftsplan (5-10 sider). Det forutsettes at søkeren vil kunne gjennomføre prosjektet i løpet av tilsetningsperioden.
- CV med fullstendig oversikt over utdanning, praksis og faglig arbeid
- kopier av vitnemål og attester, fullstendig publikasjonsliste og eventuelle faglige arbeider som de skal tas hensyn til ved bedømmelsen (maksimalt 5)

Søknad sendes innen fredag 7. september 2012 til Det praktisk-teologiske seminar, Postboks 1075 Blindern, 0316 Oslo, eller elektronisk til praktikum@teologi.uio.no.

Nærmere opplysninger fås ved henvendelse til rektor Geir Hellemo telefon 22850332, eller kontorsjef Rigmor Smith-Gahrnsen telefon 22850311.

TANKER OM ENGLER OG GAMLE EKKO INNFØR MIKKELSMESSE

Mikkelsmesse – Søndag 29. september 2012

Prekatekst: Luk 10, 1-2.16-20

Lesetekster: Salme 91, 1-2.9-16, Åp 12, 1-10

Fortelletekst: Apg 12, 1-7

Line Kvalvaag
Sjømansprest, Los Angeles
line.kvalvaag@sjomannskirken.no

«Jesus, her er jeg, send meg! Jesus her er jeg send meg. Jeg vil leve mitt liv, i tjeneste for deg. Jesus her er jeg, send meg.»
Sånn lød refrenget og i de to versene sang vi:

1. *Jesus har et spørsmål, og det lyder så: Hvem skal jeg sende, hvem vil gå? Hvem vil bære budet om at Gud er kjærlighet, Si meg, vil du være med?*

2. *Høsten er moden, arbeiderne få. Hvem skal jeg sende, hvem vil gå? Kallet gjelder alle som tror på Frelseren, Vil du være med, min venn?*

Arnold Børud har mange tekster som dukker opp i mitt hode når jeg leser Bibelen. *Jesus, her er jeg*, er en av dem. Igjennom de 25 årene som har gått siden jeg sang denne i ungdomskoret har den vært utgangspunkt for debatter og oppgjør for meg. Det skal jeg ikke gå inn i nå, men å ikke opplyse om at det er en del av bagasjen som følger med inn

i tekstene denne Mikkelsmessen oppleves uredelig. Kanskje handle det om meg og mitt og bare det, samtidig tror jeg at det er noe skjer oss alle i blant at ekko fra egen livshistorie blir horisonten for dagens fokus. Selv om det heldigvis ikke er så ofte jeg synes tekstsammensetningen blir vanskelig pga gamle ekko, er altså denne Mikkelsmessen slik for meg. Av erfaring har jeg opplevd at det er bedre å ta disse ekkoene på alvor i stedet for å overse dem og fordype seg i grunntekstene. I tillegg må jeg innrømme at jeg aldri har vært på en Mikkelsmesse i hele mitt liv. Så hva i all verden skal jeg kunne bidra med i denne sammenhengen?

SPESIALGUDSTJENESTER

Jeg har vært på en del gudstjenester som ikke er søndag kl 11. Sånne gudstjenester som egentlig er for spesielt interesserte. Hver gang har jeg tenkt at det er synd det ikke er flere som ramler inn på disse spesielle dagene. Det er

ofte opplevelser som jeg lever lenge på. Kanskje fordi jeg på de dagene kommer med en annen forventning, en annen bagasje. Det er noe spesielt jeg vil. Jeg kommer ikke fordi jeg må, eller av vane, jeg kommer fordi jeg ønsker det. Det er annerledes, jeg er nysgjerrig, jeg har forventninger. Skulle gjerne ha spurt de som kom til kirken 29. september; Hva forventer du av denne gudstjenesten? Hvorfor kommer du hit idag? Hva har du i din bagasje som gjør at du kommer? Hva har du av ekko i ditt liv som gjør at du søker nettopp denne gudstjenesten? Det kan jeg ikke gjøre, men jeg kan i allfall gjøre meg noen tanker på vinklinger inn i denne dagen, og gjøre meg noen tanker om hva som er et godt evangelium å gi andre og meg selv på denne dagen.

VINKLINGER

Det er flere mulige vinklinger på denne dagen. Det kan være en inføring i erkeengelen Mikael og hans venner og bragder. Jeg har googlet meg rundt på nettet og det er mange fine og spennende historier, i tillegg til bibelhistoriene. Mikkelsmesse er i katolsk sammenheng også blitt de to andre erkeenglene sin dag: Gabriel og Rafael. Bare navnene er jo en mulig inngang til tekstene og til tema. Mikael betyr *Hvem er som Gud?*, Gabriel betyr *Guds kraft*, Rafael betyr *Gud har helbredet*.

Det er mye å si om engler generelt. For dem som kan trenge å si noe om interreligiøst fellesskap kan man se

nærmere på det faktum at både Mikael og Gabriel er nevnt i Koranen som Guds sendebud og budbringere som i Bibelen. Jeg synes også det er spennende å se på forskjellen mellom det man kan lese om englers ord i Bibelen; «Frykt ikke» hører vi dem si. De har sitt fokus på Guds ønsker for menneskeheten. I forhold til de englene vi hører om i dag som nærmest minner om coachere, med lite fokus på annet en din personlige lykke og vekst, skiller de seg ut. Det er lite som minner om personfokusering på Maria når Gabriel kommer med budskap om at hun er utvalgt.

Engler er ganske spennende og vel verdt en gudstjeneste i året. Og kanskje er det nettopp derfor noen går til gudstjeneste denne lørdagen i september. Og siden denne dagen bærer navnet Mikkelsmesse og har fokus på Mikael, engelen som styrtet djevlen ut av himmelen med hele hans hær, kan den være verdt vår oppmerksomhet. Johannes åpenbaring forteller om dette med sine kryptiske tekster. Som 15-åring fikk jeg et års kurs i denne teksten på skolen. Der fikk jeg svaret på alle symbolene og fasitten på alle profetiene. Det ekkoet har gjort at jeg i dag lar alt kryptisk være kryptisk og forholder meg ganske enkelt til det litt mer konkrete. Engelen Mikael har vært med på å rense himmelen for ondskap. Samtidig synes jeg å høre at denne ondskapen har fått fritt spillerom på jorden. Et budskap jeg liker svært dårlig og har vanskelig for å akseptere. Det blir på mange måter

understøttet av teksten fra Lukas hvor det vitner om åndskamp når disiplene kommer tilbake til Jesus og forteller om åndene som har adlydet dem. Og Jesu ord om slanger og skorpioner. De kristne som små guder og som gjennom egenskaper kan bevise sin frelse. «*Gled dere ikke over at åndene lyder dere, men gled dere over at navnene deres er blitt innskrevet i himmelen!*» sier Jesus. Jeg stritter imot hver gang jeg finner tekster som gjør det mulig å forstå kristendommen som en egotrip, hvor alt jeg gjør er egoistisk poenghenting fordekt i gode gjerninger. Slik skal jeg bli frelst og stå med rak rygg på dommens dag. Jeg vet at det er ikke alt i bibelen jeg får til å harmonisere, og jeg ønsker det heller ikke. Men jeg nekter for at det er mine gjerninger som frelser meg, likeså nekter jeg å la folk få argumentere for at kristendommen som en egotrip. Eller lar egen suksess være bevis på sin frelse. Ja, jeg vet dette kommer av mine ekko, men jeg vet det er andre som også har et slikt ekko. Altfor ofte synes jeg å høre at folk går ut og forteller om Jesus, snakker folk til rette ut fra sin egen forståelse av Guds ord. Ikke for sin nestes beste, men for at de selv skal stå med rak rygg på dommens dag og bli funnet verdige til frelse. Men det er ikke det Jesus sier her, snarere tvert i mot. Disiplenes navn er alt innskrevet i himmelen. Derimot ingenting av det de har gjort på sin vandring. Ingen demonutdrivelse eller gode gjerning har ført til dette. Det er alt gjort. Ei heller er det

deres fortjeneste at de gode gjerninger har skjedd. Det er Gud alene som gjør alt dette. Disiplene var kun budbringere. Hvorfor er dette så rotfestet i så mange at det er hva du gjør som avgjør om du blir frelst? Jeg har mange svar på det og det har sikkert du også. Og dermed handler denne dagen om hvorfor vi skal gjøre våre gode gjerninger. Og det er jo ikke så galt, erkeengelen Mikael er jo tross alt skytshelgen for de syke, kurerer, kolonialhandlere, ansatte på supermarkeder, apotekere, bakere, bankansatte, dreiere, glassmestre, malere, radiomekanikere, radiologer, radioterapeuter, skreddere, forgyllere, bly- og tinnstøpere, veiere, vognmakere, soldater og riddere, fallskjermjegerne, Mikael-ordenen, kirkegårder, sjelene, de døde; ved dødsfare; mot pest; ved militære slag; mot fristelser; mot torden og uvær, og mot truende storm til sjøs. For meg blir det viktig å se at vi er kalt til å stå i kamp i Guds hær, vi er riddere av Guds rike. Hvorfor det? For å kjempe mot de onde åndsmakter, ondskaper, den onde, djevelen, Satan, ja kall det hva du vil. Gudsriket er nær. Det var det Jesus ba sine disipler om å gå ut å fortelle. Selv om den delen av historien ikke er blitt tatt med i dagens evangelietekst.

EVANGELIET

Så blir det dagens evangelium. Gudsriket er nær. Selv om det ikke er tatt med i teksten, tenker jeg det er umulig ikke å snakke om det. Det er et

godt budskap å høre på denne dagen hvor gamle ekko har fått lov til å runge. Vonde, gamle diskusjoner om hvem som var på den rette vei, hvem som hadde den rette tolkningen, hvem som er på den rette siden i åndskampen, alt dette får lov til å bli satt til side for det viktigste, for disse ordene. Det er godt å få tro på dette i møte med erfaringen om at denne verden inneholder utenkelig ondskap. Vissheten om at det lever mennesker i helvete i vår verden på vår jord. Underteksten fra Apg. blir egentlig bare irriterende. Ekko fra mitt eget liv gjør at spørsmål om hvorfor dette ikke skjedde når jeg trengte det som mest, blir umulig å overhøre. De blir umulig å besvare når andre ser meg inn i øynene og undrer seg over ondskaper som har rammet dem og som Gud har latt skje uhindret. Jeg har ikke svar, men jeg kjenner trøst, trygghet og en hvile i Jesu ord; Gudsriket er nær. Disse ordene kan få gjøre det samme som Mikael gjorde, hive Satan ut, i hvert fall ut av mitt liv for en liten stund.

HVA SÅ?

Hva er så mitt oppdrag? Ikke skal jeg frelse meg selv og ikke kan jeg. Ikke skal jeg søke engelens nærvær for å rettleides til suksess gjennom livet. Ikke kan jeg komme tilrette med alle fortellinger, profetier og historier jeg møter i Bibelen. Jeg sitter igjen med et oppfrisket bilde av erkeengelen Mikael som er

alle ridderes skytsengel, og evangeliet om at tross alt er Gudsriket nær. Igjen hører jeg Børuds gamle sang, *Jesus, her er jeg, send meg*. Nå skaper den engasjement og iver i meg. For jeg vil være med på å fortelle nettopp dette til alle at det finnes et «på tross av». Erkeengelen Mikael kastet Satan ut av himmelen. Det er mulig å få Satan ut av livet også nå. Nå vil jeg gjerne få alle som har samlet seg til denne lille gudstjenesten en lørdag i september til å synge sammen med meg disse gamle salmene, *Reis deg Guds menighet*, og *Om alle mine lemmer*, og også den yngre salmen til Eyvind Skeie, *Hører du den hemmelige sangen*. Og jeg vil invitere folk til nattverd slik at de kan få kraft og styrke til kampen. Så skal vi synge *Vi bærer mange med oss*, og *Gå gjennom byens lange rette gater*, i visshet om at det er mange ekko og skrik der ute. Trøsten og meningen ligger gjemt i at vi går til kamp for Gudsrike her, og vi går ikke alene, Den Hellige Ånd og erkeengelen Mikael går med oss. Vi avslutter med *Pris være Gud*, for det er slik det må være; handling og bønn må bli ett, slik at ikke mitt liv skaper vonde ekko i andres liv. Og kanskje kan jeg få oppleve at selv om det var særs få engler som låste meg ut av fengsler i mitt liv, så er kanskje ikke undrenes tid forbi. Kanskje kan kirkens kjærlighetsarmé få engler til å låse opp for innelåste fanger igjen. Amen. ■

DRENG, TENESTEGUT ELLER NOKO HEILT ANNA?

18. søndag i treenighetstiden – Søndag 30. september 2012

Prekentekest: Matt 8, 5-13

Lesetekster: I Kong 8, 41-43, Rom 15, 25-33

Fortelletekst: Joh 8, 1-11

Rolv Nøtvik Jakobsen
Forskar ved NTNU
rolv.n.jakobsen@ntnu.no

Etter at Jesus hadde halde bergpreika, gjekk han ned frå fjellet. Der helbreda han ein spedalsk mann. Da Jesus går inn i Kapernaum, kjem det ein offiser og ber om hjelp. Også denne gongen gjeld det ein fysisk sjukdom: Offiseren fortel om ein «gut» som er lam. Noko nærare skildring av kven den lamme var og korleis sjukdommen arta seg har vi ikkje. Sjølv helbredinga skjer på slutten av møtet mellom offiseren og Jesus, *off stage*, slik viktige ting går føre seg både på teaterscena og i det verkelege livet. Det gjer at vi har ein stort spelerom til å førestille oss korleis han var og også kva relasjon han hadde til denne offiseren: Det greske ordet *pais* kan bety «son», men har no etter alt å døme meir tydinga «gut» her. Men det er også mange måtar å vere gut på. I dei

ulike norske bibelomsetjinga har denne guten gått frå å vere «drenge» til å bli «tenar» og no framstår han altså som «tenestegut». Ein kunne jo også kalle han slave. Dessutan, som nokre nyare eksegetar har understreka, var *pais* i antikken også eit vanleg ord for den yngre parten i homoseksuelt forhold.

Dette har ført til at einskilde kristne som er for homofil frigjering og likestilling, har brukt denne forteljinga om at Jesus med opne auge helbredar ein ung opent homofil gut som eit hardtslåande argument for sitt syn. Eg er tilhengjar av radikal likestilling for alle med ulike seksuelle legningar. Eg trur likevel at det finst betre og meir haldbare argument for saka, også i kyrkja. (Men som ein kan sjå på nettet er det jo godt eigna for å provosere og begeistre i eit klima prega av biblisistisk argumentasjon for det eine eller det andre. Søk på t-d. «centurion» og «homosexual»!)

Saka er at vi ikkje veit meir om guten. Han har på det viset lidd av den same skjebna som dottera til den kanaaneiske kvinna som Jesus møter rundt Tyros og Sidon i Matt 15,21-28. Begge dei to eks-sjuka har gode forbedarar som får svært gode skussmål av Jesus for trua si, men dei framstår sjølv i skuggen av desse vaksenpersonane. Dei får på det viset spele ein rolle som liknar på det både Carl Ove Tiller og Jan Lindhardt kallar «en biperson i sitt eget liv».

Men det er i seg sjølv ein spennande stad å vere i skuggen. I utkanten av der det skjer, med eigne løyndomar eller kanskje heilt utan. Å bli frisk utan å eingong ha bedt om det. Og etter det gikk livet sin vante gang og viktigast av alt: Dei to det galdt gikk rundt på eigne bein som om dei aldri hadde vore sjuke. For begge vil det kreve omfattande undersøkingar å finne årsaka til det gode som ramma dei uventa: Som Thomas Tranströmer seier det:

«Vi är inte utan hopp.

De svåraste brotten förblir ouppklarade trots innsats av många poliser.

På samma sätt finns någonstans i våra liv en stor ouppklarad kärlek.»

EIN ANNAN TYPE LOGIKK

Sjølve forteljinga om møtet mellom offiseren og Jesus er full av rørsleverb. Jesus *gjekk* inn i Kapernaum. Offiseren *kjem* til han. Jesus vil *følgje* med han heim, men offiseren avslår ved å seie at han ikkje er verdig til slikt besøk og argumenterer dessutan utifrå retten til å

seie ord som set andre i rørsle. Sjølv står han som centurion i ein kommandostruktur og har kanskje opp mot hundre soldatar under seg: «Seier eg til éin: ‘Gå!’ så går han, og til ein annan: ‘Kom!’ så kjem han, og til tenaren min: ‘Gjer dette!’ så gjer han det.» Ei tilsvarande makt, men større, til å setje folk i rørsle ved å seie eit einaste ord trur han Jesus har. Og derfor ber han om at Jesus må seie dette ordet.

Ut frå den presise innplasseringa i det militære hierarkiet kan ein forestille seg at offiseren her gjer honnør til ein som står over han i det same hierarkiet. Evangelia fortel at Jesus litt seinare helbredar ein mann som er alvorleg plaga av ei urein ånd. Når Jesus ber om namnet hans, svarer han ifølgje både Markus og Lukas: «Legion er namnet mitt /.../for vi er mange.» Ein legion vart kommandert av ein legat som i sin tur hadde seksti centurionar under seg. Men eg trur det vil vere meiningslaust å prøve å plassere Jesus på ein høgare plass i det same hierarkiet som centurionen var i, som legat eller også som konge eller keisar, for den del. Ein ting er at vi har fleire utsegn som tyder på at Jesus var grunnleggjande skeptisk til slike makthierarki og til militærvesenet i det heile. Viktigare er det at den makta Jesus har, ikkje er ei makt til å øydeleggje, skremme og tvinge. Det er først og fremst ei makt til noko meir grunnleggjande: å helbrede og å skape noko nytt.

Det er ein anna type logikk enn den som opprettheld militære hierarki der

dei viktige rørsleorda er ordrar. Det handlar tvert om å setje folk fri. Slik er det mogleg å lese det same rørsleverbet «gå» enten som ein ordre eller som ei frisetting, som oppfordring til frigjerande rørsler og handlingar. Som Jesus seier det til ein annan lam person i Matt 9,6: «Stå opp, ta båra di og gå heim!» Ikkje noko detaljar eller instruksjonar utover det: Å gå heim på eigen hand og deretter stå på egne føter.

Det er også i forlenging av dette også mogleg å tenke seg at det eksisterer ein annan type logikk i forholdet mellom offiseren og denne guten. Ikkje eit forhold bygd på kommandoliner, for der er alle prinsipielt utskiftbare. Dersom den lamme undersåtten ikkje kan adlyde marsjbefalinga, må den overordna finne nokon andre. I forteljinga ligg det mellom linene at han ikkje vil skifte ut vedkomande. Og dermed er vi over i ein annan struktur eller logikk. Når menneske ikkje er utskiftbare, men blir set pris på som dei dei er, kan vi kalle det neste-, vennskaps- eller kjærleiksrelasjonar. Og dermed er forholdet mellom folka det gjeld av ein annan art enn det som kjenneteiknar alle makthierarki. Dette har eg lyst til å høyre meir om på ei gudsteneste i slutten av september. Det er jo mogleg å leite ved hjelp av *bi-bel.no* på ordet «gå» i Matteusevangeliet og ein vil jo finne at det toppar seg i dei utsendingsorda som vi vekselvis kallar misjons- eller dåpsbefalinga i 28,18. I forlenging av dei vil eg jo gjerne bli *invitert* til å bevege meg til nattverd-

måltid etter preika. (Der kan det hende eg tenker litt på det ekkoet av centurionens bøn som mange katolske trusøsken ber før dei tek imot brød og vin: «Herre, jeg er ikke verdig at du går inn under mitt tak, men si bare ett ord, så blir min sjel helbredet.») Og deretter vil eg også bli sendt ut på eigen hand, ut i verda og heim, heim ut i verda, ved slutten på gudstenesta og starten på resten av liva våre saman. «Gå i fred». Det er eigentleg nokså fine ord, når ein tenker over det.

GÅ (ELLER KUNSTEN Å LEVE ET VILT OG POETISK LIV)

Kanskje skal det altså dreie seg om kunsten å gå, å vere i rørsle og på veg denne søndagen? Ein treng jo ikkje lese Thomas Espedal og Lars Amund Vaage sine bøker om gåing med nesten like titlar for å førebu seg til det. Det skadar heller ikkje. Men forteljinga handlar også om å vere *off stage*, ein heilt annan stad, ikkje i «begivenhetenes sentrum», men eit stykke nord, vest, sør eller aust for det alle trur er det sentrale punktet alt dreier rundt. Det er herifrå dei skal kome dei som skal sitje til bords med patriarkane. Og ser vi på lesetekstane for dagen, handlar det også om ulike stader og uventa forflytningar: «at frammande /.../kjem frå eit land langt borte» og at heidningane i kyrkjelydane i Makedonia og Akaia har samla inn pengar til dei fattige blant dei kristne i sjølvaste Jerusalem. Ein by i det vi lenge, frå vår kant igjen, har kalla Midt-Østen.

Det betyr at det er nokså rett aust frå det vi like naturleg kallar Syden. Straks ein begynner å reise på seg, gå, toge eller fly oppdagar den reisande at alle desse retningane også forskyv seg og peikar mot ulike stader. (Og det kan hende at vi som nordbuarar blir litt urolige over at Matteusevangeliet som kanskje vart skrive ned ein stad i det vi no kallar Syria, berre nemner folk som skal kome frå aust og frå vest til denne festmiddagen.)

Og når det gjeld bibeltekstar og forflytningar er det er jo også mogleg å leggje inn eit ord for den store bibelomsetjaren Hieronymus. Han vart født eingong etter 340 i det vi no kallar Kroatia, budde i Roma og fleire år i ørkenen i Syria, vart ordinert i Damaskus og levde på slutten av sitt omflakkan-

de liv i Bethlehem. Han døydde i 420 og den 30. september er minnedagen hans. Det er verdig og rett å minnast alle bibelomsetjarar, kjente og ukjente på denne dagen. Og det er også viktig å minnast og handle, t.d. ved å samle inn pengar til og be for, dei som stadig er utsette for valdshandlingar, i Syria og i Betlehem.

SALMAR:

Eg vil prøve å finne nokre salmar som handlar om å gå og vere i rørsle og om retningar, dessutan om frigjering t.d. NoS 97, 241, 539,

Kanskje nokon også kunne skrive ein god salme om framande som uventa viser oss kva tru handlar om?

KORLEIS KAN HAN HA SLIK KUNNSKAP?

19. søndag i treenighetstiden – Søndag 7. oktober 2012

Prekentekest: Joh 7, 14-17

Lesetekster: 5 Mos 30, 11-15, Rom 2, 13-16

Fortelletekst: 1 Mos 1, 1-2,4a

Elisabet Kjetilstad
 Prest i Høybråten menighet
 Elisabet.Kjetilstad@oslo.kirken.no

Dei har gått i lære. Lese skriftene grundig og lenge. Samtalt med læremeisteistrane sine, lenge. Dei har blitt utlært. Dei kan tala til folket, undervisa og leggja ut Skrifta, slik dei har lært det i lære. Folket lyttar. Held det for sant det dei seier, dei jødiske menn, lærde i Skriftene.

Dei leier festen. Med ritual knytte til vatn og lys leier dei Løvhyttefesten. Så skjer det: Jesus går opp på tempelplassen og tek til å undervisa. Jødane undrar seg: «Korleis kan han ha slik kunnskap, han som ikkje har fått noko opplæring?»

Det er jo det som er det normale: At han som vil læra om Skriftene, han som vil undervisa om Guds vilje, han knyter seg til ein leiar og blir disippelen hans. Autoriteten er knytt til dette: Kven er leiaren din?

Jesus står der åleine. Han står ikkje i soleglansen til ein kjent skriftlærd. Likevel gjer Jesus krav på å bli høyrtd, gjer

krav på autoritet. Han seier: «Mi lære er ikkje mi, ho er frå han som sende meg.»

HAN HAR SAGT DET FØR...

«Sanneleg, sanneleg, eg seier dykk: Sonen kan ingenting gjera av seg sjølv, berre det han ser Far gjera. Det Far gjer, det gjer Sonen like eins. For Far elsker Sonen og viser han alt det han sjølv gjer. Og han skal visa dykk større gjerningar enn desse, så de skal undra dykk.» (Joh 5, 19-20)

Så de skal undra dykk

Undra dykk

Undra

...OG HAN SEIER DET IGJEN...

«Men om eg dømmar, så er dommen min gyldig. For eg er ikkje åleine, eg er saman med Far, han som har sendt meg.» (Joh 8, 16)

«Når de får lyft Menneskesonen opp, skal de skjønna at Eg er, og at eg ikkje gjer noko av meg sjølv, men talar slik som Far

har lært meg. Og han som har sendt meg, er med meg. Han let meg ikkje vera åleine, for eg gjer alltid det som er godt etter hans gode vilje. Då han sa dette, var det mange som tok til å tru på han.» (Joh 8, 28)

Tok til å tru

Tru

KVEN ER DU?

KVA FORTEL DU OSS?

Eg er livets brød. Eg er verdas lys. Eg er vegen, sanninga og livet. Eg har komme frå Gud, snart skal eg tilbake til Gud.

I dei synoptiske evangelia snakkar Jesus knapt om seg sjølv. Der handlar budskapen hans om Gudsriket som er nær. Her finn me mange likningar. I Johannes evangelium snakkar Jesus om seg sjølv. Gang på gang understrekar han at han er den eine som er sent frå Gud. Han har komme frå Gud, snart skal han tilbake til Gud. Han og Gud er eitt. Han eksisterte før han kom inn i verda. Han openberrar Guds vilje og ære gjennom det han seier og dei teikna som han gjer i Johannes evangeliet.

Fleire stader i Johannesevangeliet seier Jesus om seg sjølv enkelt og greitt: «Eg er». Joh 8, 58 er eit eksempel kor dette blinkar mot oss: Jesus refererer til Abraham, for å visa motstandarane sine at han, Jesus, er meir grunnleggjande enn sjølvaste Abraham! Sjølv om dette vekker storm, held Jesus på sitt: «Sanneleg, sanneleg, eg seier dykk: Før Abraham var, er eg.» (Joh 8, 58) .

Kva kan dette tyda? Meinar Jesus at han er veldig gammal (Abraham levde ca 1800 år tidlegare)? Ved å kalla seg sjølv «Eg er», tek Jesus Guds namn. «Eg er» er namnet som Moses etter dei jødiske skriftene får høyra, når han spør Gud etter namnet (2. Mos 3, 14).

Jesus sine motstandarar undrar seg: Når Jesus nemner seg med Gudsnamnet, seier han då at han er Gud? Det som står på spel er ikkje om Jesus sine motstandarar aksepterer Jesus, men om dei aksepterer deira eigen tradisjonelle Gud, no openberra som Far til Jesus. Spørsmålet blir: Er Gud openberra i rabbinarane sine tradisjonar, eller i det Jesus seier og gjer? Kva skal dei tru, dei som har vore trufaste i trua heile livet? Dei tek opp steinar for å kasta dei på han (Joh 8, 59).

No, nokre år seinare, blir Jesus sine ord framleis leste. Me er mange som trur, og som samtidig stadig undrar: Kva meinar Jesus? Etter som åra har gått, har me fått litt hjelp. I år 325 var dei ein gjeng biskopar som formulerte læra om den treeinige Gud. Dei søkte og sette ord på dette, at Gud er ein og tre på same tida. Gud: Fader, Son og Heilag Ande. Skapar, Frigjerar, Livgivar. Ut frå trua på den treeinige Gud kan me sleppa å ta til steinar, når Jesus i dagens preiketext seier «*Mi lære er ikkje mi, ho er frå han som sende meg.*». Me har fått eit omgrep å nærma oss Gud med, som kastar lys over skriftene og opnar Gud opp for oss- til eit visst punkt. Når det er sagt, er det ikkje alltid like lett å forstå Jesu ord likevel, trass trua på den treeinige

Gud. Jesus sine ord i Johannes evangeliet opnar opp for undringa for dagens lesarar- slik Jesu lære og gjerning gjorde det for sine samtidsmenneske. Me kan lesa og spørja: Kva meiner du, Jesus? Kva tyder det du seier for meg og for oss, for fellesskap som me er ein del av?

Det er heilt greitt om me ikkje skjønar alt Jesus gjer og seier. I evangelia møter me ein Jesus som veit at sjølv hans næraste ikkje forstår. Når han vaskar føtene til læresveinane i Johannes 13, seier Peter til han: «Herre, vaskar du mine føter?». Jesus svarar: «Det eg gjer, forstår du ikkje no, men du skal skjønna det sidan». Fleire gonger seier Jesus: «Dette skjønar de ikkje no, men ein dag skal de forstå».

Jesus seier det han seier, gjer det han gjer. Me kan tru at sidan, når tida er der, kan Jesus sine ord tre fram som viktige og meningsfulle. Kan hende skjer det noko i livet, og Jesusorda trer fram på ein ny måte. Slik er Andens virke. Takk for den treeinige Gud, som verkar så levande og dynamisk i vår tid, i våre liv.

KONTAKT

Ein ting skal dei ha jødane i evangelia: Dei tek kontakt med Jesus, og vil høyra kva han tenkjer. Dei kunne sikkert berre teke han og burt han inne før han fekk sagt noko etter ein eller annan oppviglarlov. Men dei kjem til han og lurar på kva han har å seia. I dagens tekst i Johannes 7 lurar dei på korleis han kan undervisa, han som ikkje har fått opplæring. I Johannes 8 vil dei ha

meninga hans om kvinna som dei har funne. Og det skal Jesus ha: Han tek seg tid til å svara. Mellom Jesus og hans meningsmotstandarar er det kontakt. (Men når dei tek til steinane, må Jesus etter kvart løyna seg og gå bort frå tempelplassen. (Joh 8, 59). Og til sist vert kontakten som kjent broten av.)

Så lenge det er kontakt er det håp, uansett kor stor usemja måtte vera. Bryt kontakten, forsvinn sjansen til å høyra den andre sine tankar og meningar, og dermed sjansen til å kunne finna ei løysing.

I forkant av valet i USA for nokre år sidan var det ein interessant radioreportasje på NRK om medierøynda i USA. I reportasjen vart ein kontrast teikna opp mellom situasjonen i Noreg og USA. «Folket» i Noreg les stort sett dei same avisene og langt på veg ser på dei same TV kanalane og blir dermed presenterte for ulike haldningar og måtar å leva livet sitt på. I USA går det skarpe skilje mellom kva media amerikanarane held seg til. Republikanarane har sine TV kanalar og aviser (og forskning), som i kampanjar og reportasjar stadfestar det republikanarane står for, medan demokratane har sine. Slik blir det amerikanske samfunnet polarisert, og den konstruktive kontakten mellom dei ulike fløyane lid.

I Noreg har me som kjent det siste året hatt ein viktig debatt om ytringsfri-dom, høgreekstreme meningar og deira plass i det offentlege rom. Er det slik at det er ei røynd der på nettet som er høgst verkeleg og farleg, men som P2 lyttaren

ikkje får med seg?

Samtidig har me det veldig fine tiltaket som Antirasistisk senter fekk i gong i fjor kalla «Tea Time», kor norske muslimar inviterte ikkje-muslimar heim på te, rett og slett for å bli litt betre kjent. Tiltaket vart ein knallsuksess.

Det er gledeleg å sjå at dialog er «in». Kommunar, bydelar, kyrkjer og kvinnekafear tek tak: Me må møtast, vera saman.

DIALOG OG UNDRING

Slik er det: Me må vera i kontakt, i respektfull samtale! Og det for harde livet. Me må vera i kontakt med grensa mellom legitim (religions) kritikk på den eine sida og fordommar og hat på

den andre sida. Når fordommar får festa seg og hardna grepet, truar dei helse, fridom, ja, liv. Dialogen er viktig å jobba for både i møte med andre religionar, og i møte med andre kristne. Kristne les den same boka, men forstår sentrale omgrep og ritual på så ulike måtar. I vår var det eksempelvis ein viktig debatt om kristen forståing av dom og frelse som engasjerte mange i Vårt Land og på www.verdidebatt.no. Mange menneske utover dei i akademiske kontor vart invitert inn i undringa:

Jesus. Kven er du? Kva fortel du oss?

Kjelder:

The New Testament av Bart D. Ehrman

The Gospel of John, Sacra Pagina

BOTS- OG BEDEDAG

Bots- og bønnedag – Søndag 28. oktober 2012

Prekentekest: Luk 18, 9-14

Lesetekster: Jes 59, 1-4, I Joh 1, 8-2,2

Fortellestekt: Luk 15, 11-32

Salmeforslag: Inngang: 730, 241, 707, Nattverd: 657 eller 719 Avslutning: 733

Halvor Moxnes
Professor, TF
halvor.moxnes@teologi.uio.no

Hva skal bots- og bededag være godt for? Vi kjenner jo til historien – opprinnelig var slike dager og gudstjenester et svar på katastrofer og ulykker som rammet et folk, og så ble de institusjonalisert i Danmark-Norge i 1686, først som egen helligdag, flyttet rundt i kirkeåret, fra 1950 i Norge lagt til en søndag før Allehelgensdag. Like uklar som plassen i kirkeåret har meningen med dagen vært: er det bot for kollektiv synd og bønn til Gud om frelse, eller er det individuell syndsbejknelse og bønn om tilgivelse? Når vekten ligger på det siste – slik det er lett å tolke prekentekesten fra Luk 18:9-14, blir det bare litt mer av det samme som skjer i alle gudstjenester – så hva er poenget?

I år er det god grunn til å gå tilbake

til de opprinnelige årsakene til egne bots- og bededager: en katastrofe som har rammet et folk. Jeg skriver denne betraktningen i uken før 22.juli, da gudstjenestene vil ha et eget opplegg som minnegudstjenester etter terroranslaget. Men jeg mener denne terroren som rammet oss også må få oss til å tenke over meningen med bots- og bededag. Det åpner for å se tydeligere de kollektive sidene ved dagen og tekstene, som var klarere i de gamle teksttrekkene, (cf. 1.rekkes tekster, Jes 55:6-7 og Matt 3:8-10). Dette er et preg som delvis er bevart i de nye tekstenes 1. rekke (Jer 18:1-10, Luk 13:22-30). Særlig profetektene legger fram en anklage mot folket og deres synder, som årsak til ulykken (for eksempel krig) som Guds straff, mens omvendelse gir mulighet for Guds barmhjertighet. En tankegang om at en katastrofe har sin årsak i folkets synder er en

bibelsk tankemodell som i møte med 22.juli må avvises. Skylden og ansvaret må ligge hos den som utførte terroren.

Men samtidig er det blitt klart i året som er gått at mange av holdningene som ble brukt som begrunnelse for terrorangrepet er ganske utbredt i samfunnet: skepsis til det flerkulturelle Norge og til mulighetene for fellesskap mellom mennesker av ulik bakgrunn, kultur og religion. Og for mange av oss andre er det lettere å være for åpenhet og demokrati i sin alminnelighet enn å stå for at i Norge i dag må det bety inkludering av alle som bor i landet, uansett bakgrunn og opprinnelse. Dermed har vi alle ansvar for situasjonen i Norge som et samfunn hvor mange opplever diskriminering. Dette bør være en bakgrunn for arbeidet med tekstene til denne dagen.

Vi trenger en slik refleksjon for å kunne gi en forklaring i prekenen på leseteksten fra Jes 59:1-4, som ellers blir stående som en ubegripelig brutal tekst. Som mange profetiske domsord er den anklage mot dem som ødelegger rett og rettferdighet i samfunnet, dvs. mot dem som har makt og bruker den til sin egen fordel. Derfor vil Gud gripe inn og gjenopprette retten, slike flere tekster i Trito-Jesaja omtaler det. En av dem er fra Herrens tjener-sangene, Jes 61:1-2, om han som er salvet til å forkynne godt budskap for dem som har lidd under uretten: de hjelpeløse, de som er i (gjelds)fengsel, de fattige og undertrykte. Det er denne teksten som blir brukt

i Jesu programtale i Luk 4: 16-18. Jesus som vil gjenopprette rett og rettferdighet, og snu opp ned på urettferdige forhold mellom mektige og svake, rike og fattige er et hovedtema hos Lukas helt fra introduksjonen i 1:51-53.

Det er i denne sammenhengen vi må se lignelsen om fariseeren og tolleren i Luk 18:9-14. De er stereotype bilder, nærmest klisjeer – og det vil være helt feil her å diskutere fariseere som en historisk gruppe. Vurdert som historie-skriver er Lukas åpenbart urettferdig mot dem. I Lukasevangeliet er fariseerne 'typer' på dem som er 'pengekjære' (16:14) og derfor avviser de Jesus og hans budskap om godt budskap for fattige. De oppfatter seg selv som rettferdige og forsvarere av Guds krav, og derfor blir de motstandere av Jesu inkludering av tollere og syndere (5:29-30; 15:1-2). Og tolleren blir også et stereotypet eksempel på hva som kjennetegner tollerne i Lukasevangeliet. Lukas gir ingen forklaring på hvorfor de var en foraktet gruppe (brukte de oppgaven med å ta inn avgifter til å berike seg selv?). De nevnes selvfølgelig kjent sammen med syndere, som «tollere og syndere», som marginale og dårlig ansett. Men samtidig er de eksempler på slike som vender om, i motsetning til fariseerne (Luk 7:29-30), og dermed bekrefter de Guds omsnuing av maktforholdene i verden.

Det er på den bakgrunn vi må se skildringene av fariseeren og tolleren i 18:9-14, ikke bare som enkeltindivider, men som typer som representerer

kollektive trekk. At fariseeren fremstår som selvrettferdig i sin bønn, skyldes at han bruker sin religiøse praksis (tiende og faste) til å sette skiller mellom seg og 'de andre' – som ikke er som han, men som bryter lover og regler. Et samfunn som bygger på slike holdninger blir et ulikhetssamfunn, der forskjeller og forskjellsbehandling kan gis til og med religiøse begrunnelser. Og dette er ikke noe som i særlig grad har med historiske fariseere å gjøre, det er holdninger som gjerne kan forkle seg som nasjonalisme, respekt for tradisjoner, forsvar for Norge som et kristent land contra islam. Fra fariseerens perspektiver tolleren et eksempel på 'disse andre', som ikke har noe i templet (eller landet) å gjøre, og som derfor med rette står langt unna. At det er han som blir kjent rettferdig er det overraskende poenget som vi ikke ser, fordi vi kjenner historien så godt og ikke vil ligne på farise-

eren. Det er noe nesten paulinsk over denne «rettferdigjørelsen», den skjer uten fortjeneste. Og dette har ikke bare med tolleren som enkeltperson å gjøre – dette er en endring av selve systemet om hvem som hører til og kan delta i et fellesskap. Det snur opp ned på at reglene settes av en gruppe som oppfatter seg som regelvoktere for hvem som hører til i landet. Hvis tolleren kan gå rettferdiggjort hjem, er det håp for alle om å bli inkludert.

Derfor er dette mer enn en moralfortelling om to religiøse typer. Siden den snakker inn i et samfunn med skiller, med ulike maktforhold, inkludering og ekskludering, med «vi» mot «de andre», blir den en dom over denne type samfunn, samtidig som den gir håp. Dette er en utopisk tekst, den peker mot et fremtidig samfunn der det er Gud, ikke mennesker som gir alle verdi. ■

22. JULI

22. JULI OG TEKSTER MED MENING

En liten kommentar til et lite sentralt poeng i lederen i Nytt Norsk Kirkeblad 4 / 2012.

Hans Kristian Solbu
Prest i Sverresborg menighet, Trondheim
hans.kristian.solbu@kirken.trondheim.no

Jeg har akkurat forberedt ferdig min preken til søndag 22. juli. Det er ikke minnegudstjeneste hos oss, det er høymesse. Men selvfølgelig skal vi markere at det er ett år siden. Men jeg har holdt meg til teksten for 8. søndag etter pinse. Og så kom jeg etterpå til å lese lederen i NNK nr. 4 der det står: «Tekstene i den ordinære rekken gir ikke mening på denne dagen, ett år etter .....» Og «Et lite eksempel på det (at kiken kan være pragmatisk og agere på aktuelle problemstillinger i samfunnet) er skiftet av tekster til søndag 22. juli».

Da jeg skulle begynne forberedelse-
ne til denne søndagen, og så på tekstene
som er foreslått til 22.juli 2012 fra sen-
tralt kirkelig hold, var min første reak-
sjon: «Disse tekstene er alt for opplagte.
Jeg kan ikke bruke dem.» Det er skum-
melt med de alt for passende tekstene -

de har så lett for å bli vår egen eiendom.

Og så begynte jeg å jobbe med
Mark. 12,37b-44, som bl.a. innbefatter
«Enkens skjerv», og fant etter hvert ut
at det var en sterk tekst å lese nettopp
på 22. juli. Helheten i teksten og den
sammenhengen den står i uttrykker en
klar kritikk av en bestemt type makt.

Hvordan kunne Jesus vite hvor mye
enken ga? Kanskje fordi hun viste det
fram, - like tydelig som det de andre
gjorde som ga ved tempelkista. Kanskje
hun også ville demonstrere noe, en an-
nen type styrke. Hvorfor ser vi for oss at
denne kvinnen nødvendigvis er ydmyk
og knust?

Hvor begynner vi i møte med tek-
stene?

22. juli, og ikke minst rettssaken
denne våren, ga meg et nytt perspektiv
på denne teksten. Et perspektiv med
et utfordrende innhold nettopp på 22.
juli.

